

Postbus 778
2300 AT Leiden
info@vrouwenrecht.nl
www.vrouwenrecht.nl

Leiden, 21 maart 2021

Betreft: Reactie op internetconsultatie Wetsvoorstel dubbele achternaam

Aan de nieuwe bewindspersonen op het Ministerie van Justitie en Veiligheid

Op de volgende pagina's vindt u de reactie van de Vereniging voor Vrouw en Recht Clara Wichmann op het ter internetconsultatie voorgelegde wetsvoorstel dubbele achternaam.

Het is anno 2021 de hoogste tijd om het naamrecht van zijn patriarchale fundament te ontdoen. Waar 25 jaar geleden de regering en de Raad van State al zover waren, maar de Tweede Kamer opeens niet meer, moet het nieuwe kabinet het mensenrechtelijke beginsel van gelijkheid van mannen en vrouwen in het naamrecht ten principale borgen.

In het commentaar op de volgende pagina's gaat de VVR in op de grondwettelijke en internationaalrechtelijke vereisten, waaraan het naamrecht moet voldoen, op de geschiedenis van de huidige wettelijke bepalingen en besluit met beschouwingen die aanknopingspunten bieden voor het wijzigen van het voorliggend ontwerp.

Teneinde de nieuwe volksvertegenwoordigers te informeren over dit dossier, dat al bijna 45 jaar suddert en van tijd tot tijd opvlamt, zal de VVR meteen na hun installatie het commentaar ook doen toekomen aan alle fracties in de Tweede Kamer.

Met vriendelijke groet,

voorzitter

INHOUDSOPGAVE

1.	Samenvatting	3
2.	Het patriarchale fundament van het naamrecht wordt gehandhaafd	4
3.	Een langdurig debat, beslist met een beroep op de traditie	5
3.1.	De voorgeschiedenis van de huidige regeling	5
3.2.	Wetsvoorstel 22408 (versoepeling keuze geslachtsnaam)	5
3.3.	Een intermezzo: volte face van de VVD	7
3.4.	De plenaire behandeling van wetsvoorstel 22408	7
4.	Ontwikkelingen sinds 1998	8
4.1.	Het Nederlandse naamrecht in strijd met het VN-Vrouwenverdrag	8
4.2.	Ontwikkelingen rond het naamrecht sinds 1998	8
4.3.	Het Belgische Grondwettelijke hof corrigeert federale wetgever	10
5.	Beschouwingen	12
5.1.	De opvatting van de Raad van State	12
5.2.	De opvatting van de regering	12
5.3.	De TK vraagt wetsvoorstel op basis van het rapport Bouwstenen	13
5.4.	Het rapport Bouwstenen over de vangnetnormen	13
5.5.	Het concept-wetsvoorstel dubbele achternaam	13
6.	Conclusies	14
NOTEN		15
Bijlage 1	Een intermezzo. De ommezwaai van de VVD	
Bijlage 2	Aanpassing nieuw Belgisch naamrecht: kind krijgt dubbele naam in alfabetische volgorde bij onenigheid	
Bijlage 3	Hoofdstuk 4 (De keuze voor de geslachtsnaam van het kind) van het rapport "Bouwstenen voor een nieuw naamrecht"	

1. SAMENVATTING

[01] Dit commentaar op het concept wetsvoorstel dubbele achternaam concentreert zich op de ontoelaatbare handhaving van de naam van de vader als vangnetnorm in geval de beide ouders geen gezamenlijke keuze doen voor de achternaam van hun kind.

[02] Tegen de tijd dat het beoogde wetsvoorstel bij de Tweede Kamer zal worden ingediend zal de achterstelling van gehuwde moeders bij de naamkeuze van haar kinderen al 25 jaar een merkteken zijn dat de gelijkheid van mannen en vrouwen voor de Nederlandse wetgever geen fundamentele norm is, maar een soort aandachtspunt dat niet per se consequenties behoeft te hebben.

[03] In dit commentaar geven wij een globaal overzicht van de publieke en politieke discussie over dit probleem vanaf de eerste discussienota naamrecht (1978). Daarbij gaat veel aandacht naar wetsvoorstel 22408 en zijn voorgeschiedenis. De voorbereiding van de daaruit voortgekomen Wet van 10 april 1997 was immers de gelegenheid waarbij de Nederlandse wetgever zich rekenschap diende te geven van de vanaf 17 juli 1991 op ons land rustende verplichtingen als nieuwe verdragspartij bij het VN-Vrouwenverdrag.

De regering had tijdens de behandeling van wetsvoorstel 22408 diverse opties op tafel gelegd waarvan zij meende dat deze voldeden aan het VN-Vrouwenverdrag en daarmee aan het beginsel van de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen. De Tweede Kamer echter koos in 1996 bij amendement toch voor een regeling waarin de traditie en bestaande maatschappelijke opvattingen prevaleren boven dat beginsel.

[04] Sedertdien is dit probleem blijven doorzeuren. Een poging van TK-lid van der Laan (D66) om het door amendering van wetsvoorstel 29353 op te lossen, liep vast op een sterk afwijzend advies van de Raad van State en een daarmee instemmend nader rapport. Intrekking van dat amendement leverde wel de toezegging van de toenmalige minister van Justitie op, dat een werkgroep van deskundigen het naamrecht nog eens goed zou doordenken. Het in 2009 gepubliceerde rapport van deze Werkgroep liberalisering naamrecht, "Bouwstenen voor een nieuw naamrecht" ontving de nodige waardering, maar het ministerie van Justitie bleef voorrang geven aan andere prioriteiten. Pas in januari 2019 kwam er weer beweging door de aanneming van een TK-motie Groothuizen/Bergkamp. De Tweede Kamer sprak toen uit dat zij nog dat jaar een wetsvoorstel wilde ontvangen, waarin de uitgangspunten en aanbevelingen van het rapport Bouwstenen leidend zouden zijn.

[05] Het VVR commentaar concludeert dat het thans voorliggende concept wetsvoorstel voor gehuwde ouders de vangnetnorm van de naam van de vader handhaaft, zonder enige toelichting. Aldus blijft het naamrecht in strijd met de gelijkheid van mannen en vrouwen. De VVR illustreert dit met verwijzingen naar een arrest van het Belgische Grondwettelijk Hof (2016) en herhaalde conclusies van het Verdragscomité voor het VN-Vrouwenverdrag. Ook de uitgangspunten en aanbevelingen van het rapport Bouwstenen zijn onvoldoende in het concept wetsvoorstel en de concept-memorie van toelichting verwerkt.

2. HET PATRIARCHALE FUNDAMENT VAN HET NAAMRECHT WORDT GEHANDHAAFD

[06] De concept teksten van wetsvoorstel en memorie van toelichting voorzien in een uitbreiding van de keuzemogelijkheden voor ouders met een combinatie van hun geslachtsnamen, maar indien gehuwde ouders niet tot een gezamenlijke naamkeuze komen, wordt de vangnetnorm van de naam van de vader gehandhaafd.[*]

[07] De facto is dit een vetorecht van de vader, want door niet mee te werken aan een gezamenlijke keuze bewerkstelligt de vader dat zijn naam op de geboorteakte van het kind komt. Van gelijke behandeling van mannen en vrouwen is daarom geen sprake; ook het gesprek tussen de ouders kan niet in gelijkwaardigheid verlopen als duidelijk is dat bij gebreke van overeenstemming de vader aan het langste eind trekt. De regeling is daarom in strijd met in elk geval:

- de Grondwet, die in artikel 1 de wetgever verplicht tot gelijke behandeling in gelijke gevallen. En blijkens de grondwetsgeschiedenis ongelijke behandeling in ongelijke gevallen, naar de mate van de ongelijkheid;
- het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten (IVBPR), dat in artikel 26 bepaalt:
"Allen zijn gelijk voor de wet en hebben zonder discriminatie aanspraak op gelijke bescherming door de wet. In dit verband verbiedt de wet discriminatie van welke aard ook en garandeert een ieder gelijke en doelmatige bescherming tegen discriminatie op welke grond ook, zoals ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status";
- het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen dat in artikel 16, eerste lid, bepaalt:
De Staten die partij zijn bij dit Verdrag, nemen alle passende maatregelen om discriminatie jegens de vrouw in alle aangelegenheden betreffende huwelijk en familiebetrekkingen uit te bannen, en verzekeren in het bijzonder, op basis van gelijkheid van de man en de vrouw:
[...]
(c) dezelfde rechten en verantwoordelijkheden tijdens het huwelijk en bij de ontbinding ervan;
(d) dezelfde rechten en verantwoordelijkheden als ouder, ongeacht de huwelijkse staat, in aangelegenheden met betrekking tot hun kinderen; in alle gevallen staat het belang van de kinderen voorop;
[...]
(f) dezelfde rechten en verantwoordelijkheden met betrekking tot gezag over en de adoptie van kinderen, of soortgelijke instellingen waar deze begrippen in de nationale wet bestaan; in alle gevallen staat het belang van de kinderen voorop;
(g) dezelfde persoonlijke rechten als echtgenoot en echtgenote, met inbegrip van het recht een geslachtsnaam, een beroep en een werkring te kiezen;
[...].

[08] Goed pleitbaar is tevens dat de regeling in strijd is met de artikelen 8 jo. 14 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Hierop wordt nader ingegaan in paragraaf 5.1.

* Om deze tekst leesbaar te houden en om recht te doen aan het patriarchale fundament van het huidige naamrecht, schrijven wij alleen over "de vader", ook waar het in de (voorgestelde) wetstekst gaat om de echtgenote, geregistreerde partner of andere levensgezel van de moeder. De volgende noten in deze tekst zijn eindnoten.

3. EEN LANGDURIG DEBAT, BESLIST MET EEN BEROEP OP DE TRADITIE

3.1. De voorgeschiedenis van de huidige regeling

[09] De huidige regeling van de naamkeuze door de ouders kreeg gestalte in de Wet van 10 april 1997 (Staatsblad 1997, 161). Die had een buitengewoon lange voorgeschiedenis. In het navolgende vermelden wij alleen wat in de opeenvolgende stadia werd voorgesteld met betrekking tot de keuze van de geslachtsnaam van kinderen.

[10] Al in juli 1978 bracht de Emancipatiecommissie (1974-1981), voorloopster van de Emancipatieraad (1981-1997) een "*Advies tot wijziging van enkele bepalingen in boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en Discussienota Naamrecht*" uit.¹ Daarop liet de Minister van Justitie onderzoek doen door het WODC, hetgeen in 1981 leidde tot het rapport "*Achternamen. Onderzoekingen met betrekking tot de artikelen 5 en 9 van het Burgerlijk Wetboek*".² Zowel in de EK-discussienota als in het hoofdstuk "Discussie" van het WODC-rapport werd de gelijkberechtiging van man en vrouw als een van de hoofdeisen van een nieuw namenstelsel aangemerkt.

[11] In 1984 werd een "*Voorontwerp van wet tot Herziening van het naamrecht*" gepubliceerd. Daarin werd voorgesteld dat ouders gezamenlijk zouden bepalen welke van hun beider namen door de kinderen uit hun huwelijk zou worden gedragen. Op dit Voorontwerp werd gereageerd door vijftien organisaties, waaronder de Emancipatieraad en de Raad voor het Jeugdbeleid.³ Daarnaast verschenen verschillende wetenschappelijke publicaties. De inhoud van de reacties liep sterk uiteen: of men was van mening dat herziening van het naamrecht niet wenselijk was, of men vond de in het voorontwerp voorgestelde wijzigingen niet ver genoeg gaan. In de laatste categorie reacties werd er in het bijzonder bezwaar tegen gemaakt dat bij gebreke van overeenstemming tussen ouders de naam van de vader zou gelden. De Raad voor het Jeugdbeleid sprak van een vetorecht van de man en bepleitte tussenkomst van de rechter.⁴ De Emancipatieraad toonde zich voorstander van de naam van de moeder bij verschil van mening tussen de ouders.⁵

[12] Op 23 september 1988 sprak de Hoge Raad uit dat het toenmalige Nederlandse naamrecht in strijd was met artikel 26 BUPO (hierboven geciteerd, para 07).⁶ Hij oordeelde dat dit artikel een recht van de ouders waarborgt op een door hen te kiezen achternaam van het kind; het toen bestaande naamrecht kende die mogelijkheid niet. Omdat er vele mogelijkheden zijn zo'n keuzerecht in de wet op te nemen, gaf de Hoge Raad zelf geen richting aan, maar oordeelde dat het de taak van de wetgever is om een stelsel van naamkeuze in de wet vast te leggen.

3.2. Wetsvoorstel 22408 (versoepeling keuze geslachtsnaam)

[13] De regering kon daarom de indiening van een wetsvoorstel niet langer voor zich uitschuiven. In januari 1991 koos zij in het aan de Raad van State voorgelegde voorstel voor een regeling waarbij de ouders gezamenlijk een keuze zouden maken. Bij gebreke van die keuze zou het kind de geslachtsnaam van de vader krijgen (artikel 5, vijfde lid). Wel werd via een zevende lid voorzien in de mogelijkheid voor één of beide ouders om een geschil omtrent de geslachtsnaam voor te leggen aan de rechtbank, die dan – alvorens te beslissen – een vergelijk tussen hen zou beproeven. In zijn advies van juni 1991 betoonde de Raad zich kritisch; hij besprak uitvoerig de argumentatie van de regering en vatte zijn opmerkingen als volgt samen:

"Concluderend is de Raad van mening dat er goede argumenten zijn die pleiten voor de geslachtsnaam van de moeder, indien geen keuze is gemaakt. Indien niettemin aan de naam van de vader de voorkeur wordt gegeven, ware aan de hand van een daarop toegespitst onderzoek aannemelijk te maken dat handhaving van die traditie onder de gegeven omstandigheden inderdaad de mening van velen in Nederland weergeeft".⁷

[14] In het nader rapport van november 1991 achtte de regering een nieuw onderzoek niet nodig.⁸ Voor wat betreft de onmiskenbare inbreuk op het beginsel van gelijkwaardigheid van man en vrouw schreef zij het volgende:

"Tegengeworpen wordt vaak dat de keuze, zoals gedaan in het wetsvoorstel, voor de naam van de vader (bij gebreke van keuze door de ouders) aan de vader impliciet een vetorecht verschafft. In het voorstel is hiermee rekening gehouden door de mogelijkheid van tussenkomst van de rechter. De positie van de moeder wordt versterkt omdat zij niet gedwongen wordt te zwichten voor de argumenten van de

vader. Zij kan, gewapend met haar eigen argumentatie, de rechter verzoeken te beslissen, mochten de ouders er zelf niet uitkomen. De rechter is vrij in de weging van de argumenten die worden aangevoerd voor de keuze van de ene of andere geslachtsnaam”.

[15] In het op 21 november 1991 bij de Tweede Kamer ingediende wetsvoorstel luidde de regeling daarom aldus: gezamenlijke naamkeuze door de ouders, bij gebreke waarvan het kind de geslachtsnaam van de vader krijgt, tenzij een of beide ouders het geschil voorleggen aan de rechter die een vergelijk tussen beiden beproeft en uiteindelijk beslist in het belang van het kind.⁹ De memorie van toelichting bevatte in het Algemeen deel, paragraaf 7, een lange uiteenzetting, die als volgt begon:

“De regel van het voorontwerp dat bij het ontbreken van een beslissing omtrent de geslachtsnaam van het kind deze de naam van de vader krijgt, keert in het onderhavige voorstel weliswaar terug, maar wordt gecombineerd met de mogelijkheid dat de ouders de beslissing van de rechter inroepen als zij er zelf niet uitkomen. Deze combinatie leidt ertoe dat de beslissing door de ouders in volle vrijheid kan worden genomen, dat wil zeggen zonder de druk van een «vetorecht». Er is voor beide ouders een reële keuzemogelijkheid”.

[16] In reactie op de kritiek in het voorlopig verslag van augustus 1992 werd deze regeling medio 1993 in de memorie van antwoord heroverwogen.¹⁰ In een nota van wijziging werd een nieuwe regeling voorgesteld: loting door de ambtenaar van de burgerlijke stand. Die regeling zou aan alle discussie een einde maken:

*“De thans voorgestane «neutrale» oplossing om bij het ontbreken van keuze dan wel verschil van mening daaromtrent het lot te doen beslissen, zal naar ons oordeel iedere discussie over de vraag of de gelijke behandeling wel of niet in voldoende mate is gediend, doen verstommen. In dit licht is over de thans gekozen oplossing, evenmin als trouwens over het eerdere voorstel, advies gevraagd”.*¹¹

[17] Iedere discussie doen verstommen? Dan kende de regering de Kamer nog niet. In het Eindverslag meende het CDA dat loting geen schoonheidsprijs verdiende, maar dacht dat de dreiging van zo'n Salomonsoordeel de ouders wel tot een keuze zou bewegen; het scheelde natuurlijk ook een gang naar de rechter.¹² De VVD was “vervuld van enige verbijstering” en vond de naamkeuze een veel te belangrijke aangelegenheid om het lot hier de toekomst te doen bepalen. Zij hield – in navolging van de Raad van State – vast aan de naam van de moeder. De D66-fractie was wel positief over het idee van loting: daardoor bleef de rechter buiten beeld en behoefde niet te worden teruggevallen “op de in hun ogen gebrekkig gemotiveerde keuze voor de naam van de vader”. Al had de naam van de moeder, zoals bekend, hun voorkeur gehad. Groen Links meende dat de regering ervan uit leek te gaan dat fracties die een voorkeur hadden voor de naam van de moeder wel zouden meegaan in de keuze voor loting. Maar kennelijk had de regering niet tot een keuze kunnen komen en uit armoede voor deze (schijn)oplossing gekozen. De GPV-fractie tenslotte was weer milder: het systeem van loting kwam tegemoet aan de in het voorlopig verslag geuite bezwaren, al reikte ook deze fractie de schoonheidsprijs niet uit.

[18] De nota naar aanleiding van het eindverslag verscheen in oktober 1995.¹³ Daar was dus twee jaar over nagedacht, hetgeen resulteerde in een nieuwe aanpak. De keuze was gevallen op ... de naam van de moeder. Weliswaar een voorlopige keuze, met de mogelijkheid om die binnen drie maanden te wijzigen door het doen van een gezamenlijke keuze. Maar toch:

“Met deze keuze voor de naam van de moeder wordt recht gedaan aan de eigensoortige band van de moeder met haar kind en wordt ongelijkheid tussen kinderen binnen en buiten huwelijk geboren zoveel mogelijk vermeden. Wij beseffen dat hierdoor de vader op de tweede plaats komt te staan. De moeder hoeft immers niet akkoord te gaan met een andere keuze. Het kind houdt dan haar geslachtsnaam. Toch vinden wij dat een beroep op traditie - zoals de Raad van State dit in zijn advies over dit wetsvoorstel noemde - onvoldoende rechtvaardiging vormt voor de naam van de vader. Gelet op het feit dat in veel gevallen nog steeds de moeder het grootste aandeel in de zorg voor de kinderen heeft en dat na (echt)scheiding de moeder de kinderen vaak verder alleen verzorgt en opvoedt, is het niet ongerechtvaardigd deze dikwijls bestaande feitelijke verzorgingsrelatie tot uitdrukking te doen komen in de geslachtsnaam”.

[19] De schriftelijke behandeling was hiermee voltooid, het wachten was op de plenaire behandeling van het wetsvoorstel.

3.3. Een intermezzo: volte face van de VVD

[20] Echter, toen de Kamervoorzitter op 29 mei 1996 de beraadslaging over wetsvoorstel 22408 opende, waren de kaarten al geschud. Vast stond dat bij gebreke van een naamkeuze door beide ouders de geslachtsnaam van de vader op de geboorteakte zou komen. Wat was er gebeurd?

[21] Kort en goed komt het erop neer dat de VVD-fractie, die zich tijdens de gehele schriftelijke voorbereiding achter de Raad van State had geschaard en aldus van een sterke voorkeur voor de naam van de moeder had doen blijken, in het debat over de *Notitie Leefvormen in het familierecht* opeens bleek te opteren voor de naam van de vader als vangnetnorm. Zij legde dat neer in een motie-van der Stoel, die op 16 april 1996 door een Kamermeerderheid werd aanvaard. Dat deze ommekeer zich in heel andere setting voltrok dan de behandeling van het wetsontwerp zelf doet een ruil vermoeden. Zie verder bijlage 1.

3.4. De plenaire behandeling van wetsvoorstel 22408

[22] Staatssecretaris Schmitz gaf in een brief van 28 mei 1996 haar reactie op de moties die waren aangenomen tijdens de stemmingen van 16 april 1996 over de *Notitie Leefvormen in het familierecht*.¹⁴ Met betrekking tot de motie-van der Stoel schreef zij:

"De motie op stuk nr.13 betreft het naamrecht. Het wetsvoorstel hierover ligt gereed voor mondelinge behandeling en zal binnen zeer afzienbare tijd aan de orde komen. Ik wacht met belangstelling een amendement af van de strekking als in de motie aangegeven. Gezien de aanvaarding van de bedoelde motie zal ik, zoals ik ook al tijdens de behandeling van de notitie leefvormen heb opgemerkt, een amendement niet meer ontraden".

[23] Daarmee waren voor wat betreft het vangnetartikel (de naam van de vader of de moeder) de kaarten al geschud voor aanvang van het plenaire debat over wetsvoorstel 22408, dat plaatsvond op 29 en 30 mei 1996. Uiteraard was er nog alle ruimte voor de staatssecretaris en de woordvoerders van diverse fracties om in het bijzonder de VVD-fractie een toelichting te vragen op haar ommezwaai. Zo sprak de staatssecretaris de VVD-woordvoerder aan:

"Mevrouw Van der Stoel, velen zijn de oude stukken en het archief ingedoken; ik begrijp - als ik dat zeggen mag - dat het niet eenvoudig is om uw standpunt te verdedigen, maar ik wil toch wijzen op het verslag na het voorstel van het kabinet. Dat is een verslag van augustus 1992. Dat verslag meldt: "Het was de leden van de VVD-fractie opgevallen dat zij na lezen en herlezen van het wetsvoorstel zich zelden zo met de opmerkingen van de Raad van State hadden kunnen verenigen als nu het geval is". Mevrouw Van der Stoel moet het mij dus maar niet kwalijk nemen dat ik mij afvraag wat er tussen 1992 en 1996 in haar partij is gebeurd. Ik ontzeg overigens niemand het recht om van mening te veranderen, maar welke argumenten hebben nu wel gegolden die toen niet hebben gegolden? Ik hoop dat mevrouw Van der Stoel het mij niet kwalijk neemt dat ik dat nog eens aan haar vraag, want mijn eigen oorspronkelijke voorstel - de keuze van de moeder - is mij dierbaar. Vandaar dat ik dit toch nog eens naar voren breng".

[24] Van der Stoel repliceerde dat zij zich best kon voorstellen dat de staatssecretaris verwees naar de inbreng van toen, *"maar niet alle argumenten van de Raad van State zijn even doorslaggevend geweest. Op onderdelen is het heel duidelijk dat de VVD-fractie het zeer eens was met de argumenten"*.¹⁵

[25] De meerderheidsopvatting van de Kamer – zoals bekend uit de motie-van der Stoel - werd neergelegd in een amendement Soutendijk-van Appeldoorn.¹⁶ Dat werd door staatssecretaris Schmitz dus niet ontraden, al gaf zij daarbij duidelijk blijf van haar teleurstelling.¹⁷

4. ONTWIKKELINGEN SINDS 1998

4.1. Het Nederlandse naamrecht is in strijd met het VN-Vrouwenverdrag

[26] Het Koninkrijk der Nederlanden is sinds 17 juli 1991 verdragspartij bij de Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, in Nederland kortteitshalve aangeduid als het VN-Vrouwenverdrag. Elke vier jaar dient het Koninkrijk bij het Verdragscomité een rapportage in over de naleving van het verdrag. Het Verdragscomité, het Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW) bespreekt deze rapportage met een delegatie van de verdragsstaat en legt haar bevindingen neer in de zogenaamde Concluding Comments of Concluding Observations.

[27] Omdat het verdrag een zeer breed terrein van het maatschappelijk en persoonlijk leven bestrijkt, komen niet in elke rapportageronde alle aspecten aan de orde. Maar het huidige Nederlandse naamrecht maakt een inbreuk op artikel 16 van het Verdrag, zo laat het CEDAW bij gelegenheid steeds weer weten.¹⁸ Hier bij wijze van voorbeeld de Concluding Comments van 2 februari 2007, de afsluiting van de vierde Nederlandse rapportageronde:

29. The Committee reiterates its concern that the Law on Names provides that, where the parents cannot reach an agreement as to the name of a child, the father has the ultimate decision, which contravenes the basic principle of the Convention regarding equality, in particular article 16 (g) thereof.

30. The Committee repeats its recommendation that the State party review the Law on Names and amend it to comply with the Convention.

[28] De Nederlandse regering blijft – in weerwil van haar eigen in dit commentaar uitvoerig geciteerde opvattingen over de systemen van naamkeuze die wèl aan de eisen van gelijkwaardigheid van man en vrouw voldoen, in reactie op het CEDAW-oordeel volhouden dat in het huidige systeem de vader uiteindelijk niet beslist.¹⁹ Dat is een semantische kwestie: de wetgever heeft besloten dat bij gebreke van een gezamenlijke keuze door de ouders de naam van de vader in de geboortakte wordt opgenomen. Dus als de vader niet meewerkt aan zo'n gezamenlijke keuze, treedt automatisch de wettelijke bepaling in werking dat het kind zijn naam krijgt. De facto beslist hij daarom wel degelijk.

4.2. Ontwikkelingen rond het naamrecht sinds 1998

[29] "Vaders wil is wet" zou een steen des aanstoets blijven en dus een zeurende kwestie worden. Een compleet overzicht van alle ontwikkelingen sinds de invoering van het nieuwe naamrecht op 1 januari 1998, zelfs als dit alleen focust op deze kwestie, gaat de perken van dit commentaar te buiten. Daarom slechts een aantal markeringspunten voor wie het uiterst trage verloop van de discussie wil nagaan.

[30] In 2002 verscheen het WODC-rapport "*De gekozen achternaam. Betekenis van de wijziging van artikel 5 van het Burgerlijk Wetboek*".²⁰

[31] In het kabinetsstandpunt van 24 december 2003 werden alle aanbevelingen van dit rapport routineus weggeschreven.²¹ Er zou alleen een briefje naar de gemeenten gaan om hen aan te sporen hun voorlichting op internet te verbeteren.

[32] In het *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* besprak Elsbeth Boor in maart 2003 dit rapport onder de titel "*Blijft vaders wil wet? Evaluatie van het naamrecht in het licht van het gelijkheidsbeginsel*".²² Zij concludeerde dat de WODC-evaluatie onvoldoende inzicht gaf in de centrale vraag in hoeverre het naamrecht bijdraagt aan de verwezenlijking van gelijke behandeling tussen ouders bij het bepalen van de achternaam van het kind.

[33] Tijdens de behandeling van een nogal technisch-juridisch wetsvoorstel met wijzigingen in boek 1 BW diende het Kamerlid van der Laan (D66) een amendement in dat onder meer beoogde

de gezamenlijke naamkeuze door ouders te verruimen met de mogelijkheid van een "dubbele naam", die zou bestaan "uit een combinatie van hun geslachtsnamen met de beperking dat, indien de geslachtsnaam van een ouder uit meer naamsdelen bestaat, die ouder slechts één naamsdeel mag doorgeven". Bij gebreke van een gezamenlijke naamkeuze zou de ambtenaar van de burgerlijke stand zo'n dubbele naam op de geboorteakte vermelden en wel in alfabetische volgorde.²³

[34] Vanwege zijn complexiteit werd dit amendement op voordracht van de Vaste TK-commissie Justitie ter advisering aan de Raad van State voorgelegd. Die maakte er in zijn advies van april 2006 – beleefd – gehakt van.²⁴ Het amendement werd echter pas ingetrokken tijdens de voortzetting van de plenaire behandeling van het wetsvoorstel bijna twee jaar later, in februari 2008. Toen kreeg D66-woordvoerder Pechtold van toenmalig minister van Justitie Hirsch Ballin (kabinet Balkenende-IV) de toezegging dat een nieuwe werkgroep de problematiek die in het amendement-van der Laan aan de orde was gesteld nog eens zou doordenken, ook aan de hand van een advies van de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken.²⁵

[35] Minister Hirsch Ballin stelde vervolgens een "Werkgroep liberalisering naamrecht" in, die in april 2009 haar rapport "Bouwstenen voor een nieuw naamrecht" indiende. De minister zond het echter eerst in juli 2010 naar de Tweede Kamer, waarbij hij zich onder verwijzing naar de (sinds 23 februari 2010) demissionaire status van het kabinet-Balkenende-IV beperkte tot de aankondiging van enkele wijzigingen.²⁶

[36] Bij brief van 18 januari 2011 deelde de nieuwe staatssecretaris van Justitie Teeven (kabinet Rutte-I) de Kamer mee dat hij de aanbevelingen van de Werkgroep liberalisering naamrecht eerst wilde bestuderen alvorens in te gaan op vragen ter zake van de Vaste Commissie voor Justitie.²⁷

[37] In een brief van 17 april 2012 reageerde de staatssecretaris dan eindelijk op deze aanbevelingen:

"[...] De directe aanleiding voor het opstellen van het rapport was de discussie die is ontstaan over het amendement van het toenmalige Kamerlid Van der Laan (D66) dat ten doel had ouders de mogelijkheid te bieden hun kinderen een geslachtsnaam te geven die zou bestaan uit een combinatie van de geslachtsnamen van de ouders, de zogenoemde dubbele naam. Indien de ouders het niet eens zouden kunnen worden over welke geslachtsnaam hun kind zou krijgen, zou het kind automatisch die dubbele geslachtsnaam - in alfabetische volgorde - krijgen (Kamerstukken II, 2005/06, 29 353 nr. 18). Het amendement is na een negatief advies door de Raad van State ingetrokken, waarna eerder genoemde werkgroep het naamrecht in zijn geheel tegen het licht heeft gehouden. Sindsdien is echter niet gebleken van dermate grote en urgente problemen op het gebied van het naamrecht dat wijziging van wet- en regelgeving nu noodzakelijk is".

[38] Hiermee had hij echter nog geen antwoord gegeven op de vragen die de Vaste TK-commissie van Justitie had gesteld naar aanleiding van de brief van minister Hirsch Ballin van 27 juli 2010. De commissie drong er daarom op aan deze vragen alsnog te beantwoorden. Het verslag van dit schriftelijk overleg werd vastgesteld op 18 december 2012.²⁸ De staatssecretaris persisteerde bij zijn opvatting dat er op dat moment geen noodzaak was tot wijziging van wet- en regelgeving en hij noemde een viertal onderwerpen waarover hij het "niet aangewezen achtte" om daarover nu vragen te beantwoorden, waaronder "de vangnetnorm in het geval de ouders het niet eens zijn over de geslachtsnaam van het (eerste) kind". Niettemin kwam dat probleem wel aan de orde in de beantwoording van vragen over het document "Naamrecht in vergelijkend perspectief: quick scan", de bijlage van het rapport "Bouwstenen voor een nieuw naamrecht".

[39] Op 29 januari 2019 aanvaardde de Tweede Kamer een (gewijzigde) motie-Groothuizen/Bergkamp, waarin werd verwezen naar het rapport van de Werkgroep liberalisering naamrecht uit 2009 en de mening werd uitgesproken dat het Nederlandse naamrecht aan modernisering toe is.²⁹ De regering werd verzocht "om in 2019 met een wetsvoorstel naar de Tweede Kamer te komen om een dubbele achternaam mogelijk te maken, waarbij het rapport van de werkgroep en de daarin genoemde aanbevelingen en uitgangspunten leidend zijn".

[40] Het thans voor internetconsultatie vrijgegeven "concept wetsvoorstel Dubbele achternaam" is de eerste stap in de voorbereiding van zodanig wetsvoorstel. De inhoud daarvan voor wat betreft de vangnetnorm bij gebreke van een gezamenlijke naamkeuze door de ouders komt aan de orde in hoofdstuk 6 (Conclusies).

4.3. Het Belgische Grondwettelijke hof corrigeerde de federale wetgever

[41] Nederland heeft geen constitutioneel hof, anders hadden we nu wel duidelijkheid gehad over de onverenigbaarheid van de vangnetbepaling in het naamrecht met het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen. België heeft wel zo'n hof en dat corrigeerde de federale wetgever toen deze in de wet van 1 juni 2014 bepaalde dat ouders kiezen of hun kind de naam van de vader, de naam van de moeder of een combinatie van de twee namen zal dragen. Hiermee voert de wetgever de mogelijkheid in om een dubbele naam te hebben. Een dubbele naam bestaat uit de naam van elk van de ouders. Voor het geval de ouders niet tot een gezamenlijke keuze kwamen, bepaalde de wet dat het kind de naam van de vader kreeg. Het Grondwettelijk Hof vernietigde deze standaardregeling in zijn arrest nr. 2/2016 van 14 januari 2016 en gaf de wetgever de tijd tot 31 december 2016 om de wet op dit punt aan te passen.

[accentuering tekstdelen door VVR]

[...]

B.8.4. Het Hof dient na te gaan of artikel 335, § 1, tweede lid, derde zin, van het Burgerlijk Wetboek bestaanbaar is met de artikelen 10, 11, 11bis, eerste lid, en 22 van de Grondwet, doordat het bepaalt dat in geval van onenigheid of bij afwezigheid van keuze, het kind de naam van de vader draagt.

B.8.5. Nu hij voor de keuze van de familienaam de voorrang geeft aan de wilsautonomie van de ouders, dient de wetgever ook de wijze te bepalen waarop de familienaam wordt toegekend voor het geval dat de ouders het oneens zijn of geen keuze maken, ook al heeft hij voor het overige erop toegezien de gevallen van onenigheid te beperken door de ouders de mogelijkheid te bieden te kiezen voor de ene of de andere familienaam of voor de twee namen in de door hen bepaalde volgorde. Het kan worden verantwoord dat hij zelf de naam vastlegt die het kind zal dragen wanneer er onenigheid of afwezigheid van keuze is, veeleer dan dienaangaande aan de rechter een beoordelingsbevoegdheid te verlenen. Het is immers in die aangelegenheid van belang de naam van een kind vanaf zijn geboorte op een eenvoudige, snelle en eenvormige wijze te bepalen. Artikel 7 van het Verdrag inzake de rechten van het kind bepaalt dienaangaande dat het kind onmiddellijk na de geboorte wordt ingeschreven en vanaf de geboorte het recht op een naam heeft.

B.8.6. Personen die zich in soortgelijke situaties bevinden, namelijk de vader en de moeder van een kind, worden door de bestreden bepaling echter verschillend behandeld aangezien in geval van onenigheid tussen de ouders of in geval van afwezigheid van keuze, het kind verplicht de naam van de vader alleen draagt. In hun recht om hun familienaam over te dragen aan hun kind worden de moeders aldus anders behandeld dan de vaders.

B.8.7. Het verschil in behandeling vervat in de bestreden bepaling is gegrond op het criterium van het geslacht van de ouders. Alleen zeer sterke overwegingen kunnen een verschil in behandeling verantwoorden dat uitsluitend op het geslacht is gegrond.

*Uit de in B.2 aangehaalde parlementaire voorbereiding blijkt dat de wetgever de keuze voor de naam van de vader heeft verantwoord door de traditie en de wil om de hervorming geleidelijk tot een goed einde te brengen. **Noch de traditie, noch de wil om geleidelijk vooruitgang te boeken kunnen worden geacht zeer sterke overwegingen te zijn die een verschil tussen de vaders en de moeders verantwoorden wanneer er onenigheid tussen de ouders of afwezigheid van keuze is, terwijl de doelstelling van de wet erin bestaat de gelijkheid van mannen en vrouwen te verwezenlijken.** De bestreden bepaling kan overigens tot gevolg hebben dat aan de vader van een kind een vetorecht gegeven wordt in het geval dat de moeder van het kind de wil te kennen geeft aan dat kind haar eigen naam of een dubbele naam te geven en de vader het met die keuze niet eens is.*

B.9. Artikel 335, § 1, tweede lid, derde zin, van het Burgerlijk Wetboek, zoals vervangen bij artikel 2 van de wet van 8 mei 2014, schendt de artikelen 10, 11 en 11 bis, eerste lid, van de Grondwet en dient derhalve te worden vernietigd.

[42] Op de valreep kwam de Belgische wetgever met een aangepaste regeling. Een herziene wet

van 25 december 2016 bepaalt dat een eerste gemeenschappelijk kind waarvan de afstamming ten aanzien van beide ouders tegelijkertijd komt vast te staan, de naam van beide ouders in alfabetische volgorde zal dragen in geval van onenigheid tussen de ouders over de naam van het kind. Als de ouders geen keuze maken, beschouwt de wetgever dat als een geval van onenigheid en geldt dezelfde regeling. Voor nadere bijzonderheden: zie [bijlage 2](#).

5. BESCHOUWINGEN

5.1. De opvatting van de Raad van State

[43] De positie van de **Raad van State** ten aanzien van de vangnetnorm leek helder sinds zijn advies van juni 1991: er zijn goede argumenten die pleiten voor de geslachtsnaam van de moeder, indien door de ouders geen keuze is gemaakt.

[44] In 2006 schreef hij echter in zijn advies over het amendement-van der Laan:
"De jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) geeft naar het oordeel van de Raad geen reden voor de opvatting dat de huidige regel van het naamrecht dat bij gebreke van naamskeuze een binnen een huwelijk geboren kind de naam van de vader krijgt, in strijd zou zijn met het EVRM, meer in het bijzonder met artikel 8 in verbinding met artikel 14 EVRM. In zijn ontvankelijkheidsbeslissing in de zaak Bijleveld/Nederland heeft het EHRM deze regel niet in strijd met artikel 14 juncto artikel 8 EVRM geacht".³⁰

De lezing die de Raad daarbij geeft aan de EHRM-uitspraak is aanvechtbaar. De kwestie die speelde in de zaak Bijleveld/Nederland ging om de eis van een vrouw die geslachtsnaam-wijziging vroeg voor haar dochter, waardoor deze een andere geslachtsnaam zou krijgen dan haar broers.³¹ De vraag die het EHRM vervolgens moest beantwoorden was of de beleidsvrijheid van de lidstaten het mogelijk maakte vast te houden aan het seksneutrale systeem van een gezinsnaam (inderdaad) en of de lidstaat gerechtigd was om een maatregel te nemen die voorkomt dat er door onenigheid tussen de ouders gedurende enige tijd onzekerheid is over de geslachtsnaam van het kind (inderdaad). De lidstaat had daarom beleidsvrijheid om een onmiddellijk in werking tredende vangnetnorm te hanteren. De Raad van State gaat echter veel te ver als hij daaruit afleidt dat er ook een beleidsvrijheid zou zijn om zo'n vangnetnorm op niet-seksneutrale wijze te formuleren. Dat kan het Hof niet hebben bedoeld: het herhaalt in de tweede alinea van paragraaf 4 van zijn arrest juist dat de bevordering van de gelijkheid der geslachten een van de belangrijkste doelstellingen is van de lidstaten van de Raad van Europa en dat dit betekent dat voor een verschil in behandeling louter op basis van geslacht slechts zeer zwaarwegende redenen kunnen worden aangevoerd.

[45] In hetzelfde advies viel de Raad in één moeite door het CEDAW af, het comité voor het VN-Vrouwenverdrag dat diverse malen had uitgesproken dat het Nederlandse naamrecht voor wat de vangnetnorm betreft in strijd is met dit verdrag. De redengeving is curieus. Het CEDAW zou geen correcte weergave van het Nederlandse naamrecht hebben gegeven door te stellen dat daarin uiteindelijk de vader beslist (door niet mee te werken aan een gezamenlijke naamkeuze). Maar die analyse lag nu juist ten grondslag aan het tussen 1991 en 1998 door regering en Staten-Generaal gevoerde debat, waarbij de regering tot het moment van de stemmingen is blijven volhouden dat terugvallen op de naam van de vader in strijd is met het VN-Vrouwenverdrag. Nog merkwaardiger wordt het als de Raad het CEDAW verwijt dat het geen nadere uiteenzetting geeft waarin wordt ingegaan op de vraag of voor de voorkeur in het Nederlandse recht voor de naam van de vader in het geval van ontbreken van overeenstemming, een objectieve en redelijke grond bestaat; een verwijt dat vervolgens in het nader rapport door de regering werd overgenomen. In het debat in de Eerste Kamer over het wetsvoorstel dat het uiteindelijk ingetrokken amendement-van der Laan beoogde te amenderen, merkte senator Strik (GroenLinks) hierover op:

"Eerlijk gezegd lijkt mij dat de omgekeerde weg. Is het niet de regering zelf, die met het vastleggen van een voorkeur voor het ene geslacht - daarmee indruisend tegen artikel 16 aanhef en g van het VN-Vrouwenverdrag — zelf daarvoor een objectieve rechtvaardiging moet geven? Zou een oordeel van het toezichthoudend comité van het verdrag niet serieuzer moeten worden gewogen? En is de regering met ons van mening dat dit artikel rechtstreekse werking heeft, nu er ook individueel klachtrecht is ten aanzien van het verdrag? Nederland is immers sinds 2002 door de ondertekening en ratificatie van het facultatief protocol gebonden aan dit klachtenrecht".³²

5.2. De opvatting van de regering

[46] De **regering** heeft tot nu toe steeds vastgehouden aan het uitgangspunt dat elke regeling van de vangnetnorm in overeenstemming moet zijn met de gelijkwaardigheid van man en vrouw.

- In eerste aanleg, in het op 21 november 1991 bij de Tweede Kamer aanhangig gemaakte wetsvoorstel 22408 koos zij voor *de naam van de vader*, maar met de mogelijkheid voor een of beide ouders om een geschil ter zake aan *de rechter* voor te leggen. Zij meende dat hiermee voor beide ouders een reële keuzemogelijkheid werd geschapen.
- In tweede instantie, in de memorie van antwoord (medio 1993) koos zij voor *loting*, oordelend dat deze oplossing "iedere discussie over de vraag of de gelijke behandeling wel of niet in voldoende mate is gediend, zal doen verstommen".
- In derde instantie, in de nota n.a.v. het eindverslag (oktober 1995) koos zij met overtuiging voor *de naam van de moeder*. Weliswaar met een *bedenktijd*, maar in navolging van de Raad van State oordelend dat een beroep op de traditie onvoldoende rechtvaardiging bood voor de naam van de vader.

Zij accepteerde tenslotte het meerderheidsoordeel van de Tweede Kamer, die bij amendement koos voor de naam van de vader als vangnetnorm. Zij zwichtte dus voor de Kamer, maar gaf daarbij haar eigen overtuiging nadrukkelijk niet prijs.

5.3. De Tweede Kamer vraagt wetsvoorstel op basis van het rapport Bouwstenen

[47] Het nu voorliggende concept wetsvoorstel dubbele achternaam is geschreven ter voorbereiding van een definitief wetsvoorstel, zoals verlangd door de Tweede Kamer (de motie Groothuizen/Bergkamp). De Kamer sprak daarbij uit dat daarin het rapport van de Werkgroep liberalisering naamrecht (Bouwstenen voor een nieuw naamrecht) en de daarin genoemde aanbevelingen en uitgangspunten leidend zouden moeten zijn.

5.4. Het rapport Bouwstenen over de vangnetnormen

[48] In bijlage 3 van dit commentaar heeft de VVR de complete tekst opgenomen van hoofdstuk 4 van het rapport Bouwstenen. De lezer kan daarin zelf nagaan hoe de Werkgroep in paragraaf "4.7. Procedure voor naamskeuze en regeling bij het uitblijven van naamskeuze" deze problematiek behandelde. In paragraaf "4.7.4. Alternatieven voor huidige vangnetnorm gehuwde ouders" geeft zij een overzicht van de modaliteiten die tijdens de parlementaire behandeling van wetsvoorstel 22408 aan de orde kwamen. Naar aanleiding van de kritiek op de huidige vangnetnorm voor gehuwde ouders heeft zij de diverse alternatieven bekeken. Zij behandelt achtereenvolgens (pp. 48-49):

1. loting
2. jongens de naam van de vader, meisjes de naam van de moeder
3. rechterlijke beslissing
4. geslachtsnaam van de moeder
5. dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde.

De opties 1-4 wijst zij gemotiveerd af, optie 5 (het alternatief uit het amendement-van der Laan) beschouwt zij als een seksneutrale oplossing die tegemoet komt aan de gelijke behandeling van mannen en vrouwen zonder dat daaraan de bezwaren zoals aangevoerd tegen de andere genoemde seksneutrale alternatieven kleven. Dit alternatief werkt zij vervolgens uit.

[49] De Werkgroep begint paragraaf "4.7.5. Handhaven geslachtsnaam vader als vangnetnorm of dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde?" met de mededeling dat zij, na alle oplossingen bekeken te hebben, van oordeel is dat er nog twee opties overblijven ten aanzien van de vangnetnorm voor gehuwde ouders, te weten:

- a) het handhaven van de geslachtsnaam van de vader als vangnetnorm met versterking van de positie van de gehuwde moeder bij naamkeuze;
- b) de dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde als vangnetnorm met het zoveel mogelijk verminderen van de administratieve lasten die daaruit voortvloeien.

[50] Beide opties worden uitvoerig besproken. Ten aanzien van optie (a) wordt erkend dat het handhaven van de huidige vangnetnorm voor gehuwde moeders wel een blijvende ongelijke behandeling en achterstand betekent. Maar dan komt er een merkwaardige wending:

"Daar staat tegenover dat ongehuwde moeders op hun beurt een voorsprong hebben omdat hun geslachtsnaam aan het kind wordt doorgegeven wanneer ongehuwde ouders het onderling niet eens worden of geen keuze maken (artikel 1:5 lid 2 BW). Gezien het

percentage kinderen dat binnen en buiten huwelijk wordt geboren (in 2007 60% resp. 40%), kan gesproken worden van een zeker evenwicht".³³

Hier wordt dus een vergelijking gemaakt tussen de rechtspositie van gehuwde moeders (die niet aan het beginsel van gelijke behandeling voldoet), met die van ongehuwde moeders (die wél aan dat beginsel voldoet, omdat er geen andere juridische ouder is). Daar kan dus nooit een argument aan worden ontleend dat de uiteenlopende vangnetnormen gezamenlijk tot gelijke behandeling leiden. Het gaat hier dus om een observatie, niet om steekhoudende argumentatie.

[51] Ten aanzien van optie (b) is de Werkgroep aanzienlijk positiever: haar beschouwing laat zich eerder lezen als een pleidooi.

[52] In paragraaf "4.7.5.4. *Afweging*" blijkt dat de Werkgroep niet tot een eensluidend oordeel over de opties (a) en (b) heeft kunnen komen. De omstandigheid dat optie (a) een onderscheid maakt op grond van geslacht en optie (b) dat niet doet, heeft kennelijk niet de doorslag kunnen geven. De Werkgroep vermeldt niet of haar eigen samenstelling (5 mannen en 2 vrouwen) mogelijk van invloed is geweest op haar onvermogen om tot een gezamenlijk oordeel te komen. In het licht van de door haar behandelde materie was reflectie op dit gegeven welkom geweest.

5.5. Het concept wetsvoorstel dubbele achternaam

[53] Het concept wetsvoorstel dubbele achternaam dient ter voorbereiding van een wetsvoorstel waarin naar de wens van de Tweede Kamer de uitgangspunten en aanbevelingen van het rapport Bouwstenen leidend moeten zijn. Maar terwijl dat rapport - voor wat de vangnetnorm betreft - negen pagina's (43-51) wijdt aan dit kernprobleem van het naamrecht, doen de opstellers van het concept wetsvoorstel geen enkele moeite om zich hierover uit te spreken. Zij volstaan met één alinea (pp. 5-6) waarin doodgemoedereerd en ongemotiveerd wordt vastgehouden aan de huidige vangnetnorm bij gebreke van een gezamenlijke naamkeuze door gehuwde ouders: vaders wil blijft dus gewoon wet. Wel wordt gebruik gemaakt van de onjuiste suggestie in het rapport Bouwstenen dat de verschillen in de rechtsposities van gehuwde resp. ongehuwde moeders per saldo bijdragen aan de gelijkheid van mannen en vrouwen.

6. CONCLUSIES

- [54] Het voorliggende concept wetsvoorstel voldoet niet aan het beginsel van gelijkheid tussen mannen en vrouwen, zoals de regering dat in haar overleg met de Staten-Generaal over het naamrecht steeds heeft uitgelegd. Het handhaaft voor gehuwde ouders de vangnetnorm met de naam van de vader, zoals deze in 1996 bij amendement is ingevoegd. De regering is toen gezwicht voor de Tweede Kamer, maar door de van die kant aangedragen argumenten niet overtuigd. Er zijn geen bronnen bekend dat zij haar opvattingen over het belang van het gelijkheidsbeginsel inmiddels heeft herzien; zij had haar opvattingen ter zake hier weer naar voren moeten brengen.
- [55] De opvatting dat de vangnetnorm met de naam van de vader niet deugt, wordt krachtig ondersteund door het arrest van het Belgische Constitutionele Hof van 14 januari 2016, waarin werd geconcludeerd dat bij gebreke van naamkeuze door gehuwde ouders een vangnetnorm met de naam van de vader een ontoelaatbare inbreuk op het beginsel van gelijkheid van mannen en vrouwen betekent.
- [56] Het voorliggende concept wetsvoorstel is door handhaving van de huidige vangnetnorm in strijd met artikel 16 VN-Vrouwenverdrag. Het Verdragscomité heeft bij verschillende gelegenheden vastgesteld dat het huidige Nederlandse naamrecht discrimineert.
- [57] Het voorliggende concept wetsvoorstel voldoet niet aan de eisen die de Tweede Kamer stelt aan het wetsvoorstel dat zij reeds in 2019 had willen ontvangen, doordat het de uitgangspunten en aanbevelingen van het rapport "*Bouwstenen voor een nieuw naamrecht*" onvoldoende incorporeert.
- [58] Het hierna te schrijven wetsvoorstel moet, alvorens het bij de Raad van State voor advisering aanhangig wordt gemaakt, aldus worden herschreven dat tevens wordt voorzien in een sekseneutrale vangnetnorm. Dat kan de dubbele geslachtsnaam zijn, maar de regering kan ook kiezen voor een andere vangnetnorm, mits deze beantwoordt aan het mensenrechtelijke beginsel van de gelijkheid van mannen en vrouwen.

NOTEN

-
- ¹ Dit advies leidde tot de Wet tot wegneming van een aantal ongelijkheden tussen man en vrouw in het personen- en familierecht en in enige andere wetten (Staatsblad 1984, 404). Het naamrecht bleef hier buiten.
- ² Drs. M.W. Bol en drs. A. Klijn, *"Achternamen. Onderzoekingen met betrekking tot de artikelen 5 en 9 van het Burgerlijk Wetboek"*. Den Haag, Ministerie van Justitie/WODC, 1981.
- ³ Voor deze terugblik is onder meer gebruik gemaakt – soms door letterlijke overname van tekstonderdelen – van de publicatie *"Wijziging van het naamrecht"*, onderdeel van de reeks Feiten en Cijfers, jaargang 1, nummer 1 (september 1993) van Arachne, vrouwenadviesbureau overheidsbeleid. Ook de memorie van toelichting op het in november 1991 ingediende wetsvoorstel bevat veel informatie over de voorgeschiedenis (Kamerstukken II, 1991-1992, 22408, nr 3, Algemeen deel).
- ⁴ Raad voor het Jeugdbeleid, *"Kinderen met name noemen. Een advies over de herziening van het naamrecht"*, 1985.
- ⁵ Emancipatieraad, *"Advies voorontwerp van wet houdende herziening van het naamrecht"*, 7 mei 1985.
- ⁶ Hoge Raad 23 september 1988, NJ 1989, 34.
- ⁷ *Kamerstukken II*, 1991/92, 22408, B, in casu pp. 1-3.
- ⁸ Ibidem.
- ⁹ *Kamerstukken II*, 1991/92, 22408, nrs. 1-3.
- ¹⁰ *Kamerstukken II*, 1991/92, 22408, nr. 5 (voorlopig verslag); nr. 6 (memorie van antwoord); nr. 7 (nota van wijziging); nr. 8 (gewijzigd wetsvoorstel).
- ¹¹ *Kamerstukken II*, 1992/93, 22408, nr. 6, paragraaf 6, *"Heroverweging"* p.6.
- ¹² *Kamerstukken II*, 1992/93, 22408, nr. 10.
- ¹³ *Kamerstukken II*, 1995/96, 22408, nr. 11.
- ¹⁴ *Kamerstukken II*, 1995/96, 22700, nr. 20.
- ¹⁵ *Handelingen II*, 29 mei 1996, TK 86, pp. 5815-5835 en 30 mei 1996, TK 87, pp. 5837-5849.
- ¹⁶ *Kamerstukken II*, 1995/96, 22408, nr. 16.
- ¹⁷ *Handelingen II*, 1995/96, 19 juni 1996, TK 96, p. 6249. Bij de stemmingen werd het amendement aanvaard met de voorstemmen van CDA, VVD, groep-Nijpels, AOV, de CD, de RPF, de SGP, het GPV, de SP en het lid Hendriks.
- ¹⁸ Voor de eerste keer dat het CEDAW zich uitsprak over de wijzigingen van het Nederlands naamrecht, zie de Concluding Comments van de 25^e sessie, 2-22 juli 2001, aanbevelingen 223 en 224.
- ¹⁹ Brief van de Minister van OCW van 13 juli 2007 (*Kamerstukken II*, 2006/07, 30420, nr. 46).
- ²⁰ A. Klijn en G. Beijers, *De gekozen achternaam. Betekenis van de wijziging van artikel 5 van het Burgerlijk Wetboek*. WODC-rapport 201, Den Haag, Boom, 2002.
- ²¹ Brief Ministerie van Justitie van 24 december 2003 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer met als onderwerp "Evaluatie naamrecht". Niet teruggevonden in de Kamerstukken, daarom hierbij het kenmerk 5252629/03/6. Kopie aanwezig in documentatie VVR.
- ²² *FJR*, jg 25, nr. 3 (maart 2003), pp. 54-60.
- ²³ *Kamerstukken II*, 2003/04, 29353, nrs. 1-3. Dit wetsvoorstel werd ingediend op 3 december 2003 en leidde tot de Wet van 9 oktober 2008 (Stb. 410). Amendement van der Laan is: *Kamerstukken II*, 2003/04, 29353, nr. 18.
- ²⁴ Het advies van de Raad van State van 6 april 2006 over het amendement-van der Laan en het nader rapport van 20 juni 2006 (*Kamerstukken II*, 2003/04, 29353, nr. 20) werden de Kamer toegezonden bij brief van de Minister van Justitie van 4 juli 2006 (idem, nr. 19), met als bijlage een advies van de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken over het amendement-van der Laan.
- ²⁵ *Handelingen II*, 6 februari 2008, TK 50, pp. 3677-3684 en pp. 3687-3692. De stemmingen vonden plaats op 4 maart 2008, TK 58, p. 4101.
- ²⁶ Brief van de Minister van Justitie van 27 juli 2010 (*Kamerstukken II*, 2009/10, 32123-VI, nr. 121). In de Kamerstukken zijn onder nr. 121 ook twee bijlagen van deze brief te vinden. Naast het rapport *"Bouwstenen voor een nieuw naamrecht"* is dat het document *"Naamrecht in vergelijkend perspectief: een quick scan"*, opgesteld onder leiding van prof. mr. G.R. de Groot (Universiteit van Maastricht).
- ²⁷ *Kamerstukken II*, 2010/11, 32500-VI, nr. 77.
- ²⁸ *Kamerstukken II*, 2012/13, 33400-VI, nr. 84.
- ²⁹ *Kamerstukken II*, 2018/19, 35000-VI, nr. 89. De motie werd aanvaard met de voorstemmen van PvdA, GroenLinks, de PvdD, DENK, 50PLUS, D66 en de VVD, zodat er na de TK-verkiezingen van 2021 voldoende draagvlak voor lijkt te zijn gebleven.
- ³⁰ Zie het advies van de Raad van State van 6 april 2006 over het amendement-van der Laan en het nader rapport van 20 juni 2006 (*Kamerstukken II*, 2003/04, 29353, nr. 20).
- ³¹ EHRM 27 april 2000, Appl.nr. 42973/98.
- ³² *Handelingen I*, 7 oktober 2008, EK-3, p. 134. Aan de orde was wetsvoorstel 29353.
- ³³ De hier geciteerde noot luidt: "165. In 2007 zijn in totaal 181.336 kinderen geboren, waarvan 71.559 uit een niet-gehuwde moeder www.cbs.nl – StatLine databank -> thema -> bevolking>".

Een intermezzo – de ommezwaai van de VVD.

Op 7 september 1995 had staatssecretaris Schmitz (Justitie) de Tweede Kamer een notitie over leefvormen in het familierecht toegezonden [1]. Uitgangspunt daarvan was dat zich sinds het eind van de jaren zeventig in het rechtsdenken op het terrein van het familierecht belangrijke ontwikkelingen hadden voltrokken.

“De sterk op het huwelijk gerichte oriëntatie van het familierecht heeft plaatsgemaakt voor een op het familie- en gezinsleven gerichte oriëntatie, zoals dat in de maatschappij feitelijk voorkomt. Het huwelijk wordt als een veel voorkomende verschijningsvorm van het familie- en gezinsleven beschouwd”.

De notitie behandelde drie delen van het familierecht die nog aan het begin stonden van aanpassing aan veranderde maatschappelijke verhoudingen: het afstammingsrecht, de adoptie en de registratie van samenlevingsvormen. Daarnaast zouden ook medevoogdij, gezamenlijke voogdij en het naamrecht aan de orde komen.

De opvattingen van de regering werden door de Kamer aan een nader onderzoek onderworpen in twee uitgebreide lijst van vragen en antwoorden [2]. Ten aanzien van wat toen nog onbekommerd als “het homohuwelijk” werd genoemd, verdedigde de regering de bestaande regeling, waarin alleen personen van verschillend geslacht met elkaar konden huwen [3]. Met betrekking tot de naamkeuze door ouders werd een voorschot genomen op de nota naar aanleiding van het eindverslag op wetsvoorstel 22408, dat acht weken later zou verschijnen: geen loting meer, maar de naam van de moeder.

Het notaoverleg van 25 maart 1996 stond blijkens mededelingen van verschillende woordvoerders onder invloed van het grote aantal reacties dat de Kamer had bereikt, in het bijzonder met betrekking tot de regeling van het naamrecht. De CDA-fractie, geconfronteerd met de uiteindelijke keuze van de regering voor de naam van de moeder (bij gebreke van naamkeuze door de ouders gezamenlijk), bleek per saldo in zo’n geval zelf te opteren voor de naam van de vader *“omdat dat thans het beste aansluit bij de opvattingen daarover bij de Nederlandse bevolking”* [4].

Mede op basis van de ontvangen reacties had ook de VVD-fractie, benadrukkend dat voor haar de keuzevrijheid van de ouders voorop stond, besloten om - in geval geen gezamenlijke keuze zou worden gedaan - te opteren voor de naam van de vader. De VVD-woordvoerder van der Stoel werd daarop aangesproken door haar collega’s Dittrich (D66), Van der Burg (PvdA) en Rabbae (GroenLinks) die haar confronteerden met de duidelijke stellingname van haar fractie in het eindverslag: geen loting, maar de naam van de moeder. Een volte face dus van deze fractie. Dit debatonderdeel is te lang om hier samen te vatten; wie de redengeving van de VVD wil lezen, raadplege het nota-verslag [5].

In haar eerste termijn verdedigde staatssecretaris Schmitz – voor het geval de ouders niet tot een naamkeuze zouden komen - de keuze voor de naam van de moeder “van harte”. Zij had daarvoor alle ruimte gekregen van het kabinet. Als de Tweede Kamer in meerderheid anders zou beslissen, zou zij daarmee kunnen leven [6].

¹ Kamerstukken II, 1994-1995, 22700, nr. 5.

² Kamerstukken II, 1995-1996, 22700, nr. 6 (22 december 1995) en nr. 8 (12 februari 1996).

³ Kamerstukken II, 1995-1996, 22700, nr. 6, pp. 6-9.

⁴ Aldus CDA-woordvoerder Soutendijk-van Appeldoorn (Kamerstukken II, 1995-1996, 22700, nr. 6, p. 16).

⁵ Kamerstukken II, 1995-1996, 22700, nr. 16, pp. 17-19.

⁶ Kamerstukken II, 1995-1996, 22700, nr. 16, pp. 45-46.

In de tweede termijn diende CDA-woordvoerder Soutendijk-van Appeldoorn een motie in waarin de regering werd opgeroepen bij gebreke van naamkeuze door de ouders *“die regeling de voorkeur verdient die zoveel mogelijk aansluit bij de in de maatschappij levende opvattingen en de ter zake gebruikelijke praktijk, hetgeen betekent dat het kind dan de familienaam van de vader krijgt”* [7]. VVD-woordvoerder Van der Stoel kwam met een vergelijkbare motie, waarvan het dictum luidde: *“over te gaan tot de invoering van de keuzemogelijkheid inzake de familienaam van het kind, daarbij de familienaam van de vader tot uitgangspunt te nemen en geen bedenktijd tot drie maanden na de geboorte in te voeren”* [8].

Staatssecretaris Schmitz hield in de twee termijn haar reactie op beide moties kort: *“Het kabinet is heel bewust omgegaan met het naamrecht. Het heeft bewust gesteld dat het keuzerecht de essentie is. Maar als overeenstemming uitblijft, kiezen wij op de aangegeven gronden voor de naam van de moeder. Ik kan niet enthousiast zijn - ik druk mij voorzichtig uit - over de motie die het kabinet terug wil laten komen van zijn standpunt. Het is uiteraard het goede recht om de motie in te dienen, maar wat mij betreft wordt er geen steun aan gegeven”* [9].

Op 16 april 1996 stemde de Kamer plenair over de zeven moties die waren ingediend tijdens het notaoverleg van 2 april 1996.

Even een terzijde

In de parlementaire geschiedenis zal de aandacht vooral uitgaan naar de aanvaarding van de gewijzigde motie Van der Burg (PvdA) en Dittrich (D66), waarmee de Kamer *“[...] van mening zijnde, dat er in het verlengde van de Algemene wet gelijke behandeling voor het huwelijksverbod van paren van gelijk geslacht geen objectieve rechtvaardiging is”* uitsprak *“dat het wettelijk huwelijksverbod voor twee mensen van hetzelfde geslacht wordt opgeheven”*. De hoofdelijke stemming resulteerde in 81 stemmen voor en 60 tegen. Verschillende fracties stemden verdeeld.

Wat het naamrecht betreft: op verzoek van de indieners werd voorrang gegeven aan de motie van der Stoel (nr. 13), die steun kreeg van de fracties van VVD, CDA, groep-Nijpels, AOV, Unie 55+, de CD, de RPF, de SGP, het GPV, de SP en het lid Hendriks, waarmee zij was aangenomen. De motie-Soutendijk-van Appeldoorn (stuk nr. 12) met een vergelijkbaar dictum werd daarop door indienst ingetrokken. De Kamer had dus het principebesluit genomen dat de naam van de vader de terugvalpositie zou blijven: het vangnetartikel.

⁷ Kamerstukken II, 1995-1996, 22700, nr. 12, voorgesteld tijdens het notaoverleg (idem, nr. 16, pp. 49).

⁸ Kamerstukken II, 1995-1996, 22700, nr. 13, voorgesteld tijdens het notaoverleg (idem, nr. 16, pp. 50).

⁹ Kamerstukken II, 1995-1996, 22700, nr. 16, p. 53.

Aanpassing nieuw Belgisch naamrecht: kind krijgt dubbele naam in alfabetische volgorde bij onenigheid

16 januari 2017

Vanaf 1 januari 2017 geldt er een nieuwe aanvullende regeling voor de naamgeving van Belgische kinderen waarvan de afstammingsband ten aanzien van beide ouders van bij de geboorte vaststaat. Deze standaardregeling bepaalt dat als de ouders het niet eens zijn over de naam van hun kind of geen keuze maken, het kind de naam van beide ouders in alfabetische volgorde draagt.

Naam van de vader, de moeder of dubbele naam

Sinds 1 juni 2014 kunnen ouders kiezen of hun kind de naam van de vader, de naam van de moeder of een combinatie van de twee namen zal dragen. Hiermee voert de wetgever de mogelijkheid in om een dubbele naam te hebben. Een dubbele naam bestaat uit de naam van elk van de ouders.

Standaardregeling bij gebrek aan keuze of bij onenigheid tussen de ouders

De wet van 1 juni 2014 bepaalde dat als de ouders geen keuze maken of niet overeenkomen, het kind de naam van de vader kreeg. Het Grondwettelijk Hof vernietigde deze standaardregeling in zijn arrest nr. 2/2016 van 14 januari 2016 en gaf de wetgever de tijd tot 31 december 2016 om de wet op dit punt aan te passen.

Met de wet van 25 december 2016 bepaalt de wetgever een nieuwe standaardregeling. Een eerste gemeenschappelijk kind waarvan de afstamming ten aanzien van beide ouders tegelijkertijd vast te staan, zal de naam van beide ouders in alfabetische volgorde dragen in geval van onenigheid tussen de ouders over de naam van het kind. Als de ouders geen keuze maken, beschouwt de wetgever dat als een geval van onenigheid en geldt dezelfde regeling.

Bij onenigheid tussen meedouders of als zij geen keuze maken, geldt dezelfde regeling.

Inwerkingtreding en overgangsbepaling

De nieuwe standaardregeling is van toepassing op kinderen geboren na 1 januari 2017.

Sinds de inwerkingtreding van het nieuwe naamrecht op 1 juni 2014 tot 31 december 2016 kregen kinderen bij onenigheid tussen de ouders of bij gebrek aan keuze, de naam van de vader. De ouders van deze kinderen krijgen eenmalig de mogelijkheid om een verklaring van naamsverandering af te leggen tussen 1 januari 2017 en 1 juli 2017 om de nieuwe aanvullende regels te laten toepassen op de naam van hun kind.

Belgische kinderen

De Belgische naamwetgeving is in principe alleen toepasselijk op kinderen die bij hun geboorte de Belgische nationaliteit hebben. Voor kinderen die in België worden geboren maar een vreemde nationaliteit hebben, moet men in het nationale recht van het kind opzoeken welke regels gelden in verband met de naamgeving (artikel 37 Wetboek IPR).

Meer info

- [Wet van 25 december 2016 tot wijziging van de artikelen 335 en 335 ter van het Burgerlijk Wetboek betreffende de wijze van naamsoverdracht aan het kind \(B.S. 30 december 2016\)](http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=2016-12-30&numac=2016009653) (http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=2016-12-30&numac=2016009653)
- [Omzendbrief van 25 december 2016 betreffende de wet van 25 december 2016 tot wijziging van de artikelen 335 en 335 ter van het Burgerlijk Wetboek betreffende de wijze van naamsoverdracht aan het kind](http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=2016-12-30&numac=2016009670) (http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=2016-12-30&numac=2016009670)
- [Wet van 8 mei 2014 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek over de wijze van naamsoverdracht aan het kind en aan de geadopteerde](http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?numac=2014009293&caller=list&article_lang=N&row_id=1&numero=2&pub_date=2014-05-26&dt=WET&language=nl&fr=f&choix1=EN&choix2=EN&fromtab=+mofxt+UNION+montxt&nl=n&sql=dt+%3D+%27WET%27+and+dd+%3D+date%272014-05-08%27&ddda=2014&rech=4&tri=dd+AS+RANK+&trier=afkondiging&dddj=08&dddm=05) (http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?numac=2014009293&caller=list&article_lang=N&row_id=1&numero=2&pub_date=2014-05-26&dt=WET&language=nl&fr=f&choix1=EN&choix2=EN&fromtab=+mofxt+UNION+montxt&nl=n&sql=dt+%3D+%27WET%27+and+dd+%3D+date%272014-05-08%27&ddda=2014&rech=4&tri=dd+AS+RANK+&trier=afkondiging&dddj=08&dddm=05)
- [Grondwettelijk Hof 14 januari 2016, nr. 2/2016](http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?numac=2014009293&caller=list&article_lang=N&row_id=1&numero=2&pub_date=2014-05-26&dt=WET&language=nl&fr=f&choix1=EN&choix2=EN&fromtab=+mofxt+UNION+montxt&nl=n&sql=dt+%3D+%27WET%27+and+dd+%3D+date%272014-05-08%27&ddda=2014&rech=4&tri=dd+AS+RANK+&trier=afkondiging&dddj=08&dddm=05) (http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?numac=2014009293&caller=list&article_lang=N&row_id=1&numero=2&pub_date=2014-05-26&dt=WET&language=nl&fr=f&choix1=EN&choix2=EN&fromtab=+mofxt+UNION+montxt&nl=n&sql=dt+%3D+%27WET%27+and+dd+%3D+date%272014-05-08%27&ddda=2014&rech=4&tri=dd+AS+RANK+&trier=afkondiging&dddj=08&dddm=05)
- [Privacy](http://agii.be/node/2912) (<http://agii.be/node/2912>)
- [Cookiebeleid](#)
- [Lexicon](http://agii.be/lexicon) (<http://agii.be/lexicon>)
- [Meld een fout op deze website](http://agii.be/node/2198) (<http://agii.be/node/2198>)
- [Volg ons op Facebook](#)

Integrale tekst van hoofdstuk

4

De keuze voor de geslachtsnaam van het kind

**van het rapport "Bouwstenen voor een nieuw naamrecht" (april 2009)
van de Werkgroep liberalisering naamrecht**

4.1 Inleiding

In hoofdstuk 1 is aangegeven dat de huidige regeling omtrent de keuze van de geslachtsnaam nadat deze op 1 januari 1998 in werking was getreden, steeds aan discussie onderhevig is geweest. In dit hoofdstuk zal de Werkgroep eerst de huidige regeling beschrijven. Daarna zal zij de voornaamste punten van kritiek op de huidige regeling schetsen en de inhoud van het amendement van het voormalige Tweede Kamerlid Van der Laan belichten. Vervolgens gaat de Werkgroep in op de vraag in hoeverre een wijziging van de huidige regeling omtrent de keuze voor de geslachtsnaam van kinderen wenselijk en/of noodzakelijk is. Hierbij zal zij achtereenvolgens de mogelijkheid van naamskeuze per kind, van het kiezen voor een dubbele geslachtsnaam, de procedure voor naamskeuze en de regeling bij het uitblijven van naamskeuze bespreken.

4.2 Huidige regeling

Momenteel kunnen ouders die ten tijde van de geboorte van het kind met elkaar gehuwd zijn, kiezen welke van hun beider geslachtsnamen het kind zal hebben. De naamskeuze kan gedaan worden vóór de geboorte van het kind door middel van een akte van naamskeuze of uiterlijk ter gelegenheid van de geboorteaangifte, dat wil zeggen binnen drie dagen na de bevalling (artikel 1:19e lid 6 BW). Beide ouders moeten gezamenlijk in persoon voor de ambtenaar van de burgerlijke stand verschijnen om een verklaring af te leggen (artikel 1:5 lid 4 BW). Als de moeder vanwege haar medische situatie ter gelegenheid van de geboorteaangifte niet in persoon kan verschijnen en de ouders toch de naam van de moeder als geslachtsnaam van het kind wensen, dient zij een notaris in te schakelen. Slechts bij authentieke (notariële) akte kan zij de aangever machtigen om namens haar een naam te kiezen (artikel 1:18a lid 3 BW). Als gehuwde ouders geen naamskeuze doen, krijgt het kind van rechtswege de geslachtsnaam van de vader (artikel 1:5 lid 5 onder a BW).

Bij erkenning, gerechtelijke vaststelling van het vaderschap en adoptie mogen de ouders een naamskeuze uitbrengen voor een kind dat nog niet de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt. Bij erkenning geschiedt de naamskeuze in de akte van erkenning (artikel 1:5 lid 2 BW). Bij gerechtelijke vaststelling van het vaderschap en adoptie wordt van de gezamenlijke verklaring van de (adoptie)ouders melding gemaakt in de gerechtelijke uitspraak (artikel 1:5 lid 2 en 3 BW). Indien door de ouders geen naamskeuze wordt gedaan, houdt⁷⁸ het kind bij erkenning en gerechtelijke

vaststelling van het vaderschap de geslachtsnaam van de moeder (artikel 1:5 lid 2 BW). Wanneer na erkenning een huwelijk of geregistreerd partnerschap volgt, kunnen de ouders ter gelegenheid van die gebeurtenis alsnog gezamenlijk verklaren dat het kind de geslachtsnaam van de andere ouder krijgt.⁷⁹ Blijft bij adoptie naamskeuze uit en zijn de adoptieouders gehuwd en van verschillend geslacht, dan krijgt het kind de geslachtsnaam van de adoptievader. Zijn de adoptieouders niet gehuwd of wel gehuwd maar van gelijk geslacht, dan houdt het kind zijn oorspronkelijke geslachtsnaam. Adopteert de partner van de ouder het kind en wordt geen keuze gemaakt dan houdt het kind ook de naam die hij heeft (artikel 1:5 lid 3 BW).

Verder kunnen de ouder en zijn echtgenoot of geregistreerde partner die ingevolge artikel 1:253sa lid 1 BW gezamenlijk het gezag over een kind (zullen) uitoefenen⁸⁰, naamskeuze doen (artikel 1:5 lid 4 BW). De naamskeuze moet evenals bij gehuwde ouders uiterlijk ter gelegenheid van de geboorteaangifte worden gedaan (artikel 1:5 lid 4 BW). Wordt geen naamskeuze gedaan, dan krijgt het kind de geslachtsnaam van de moeder (artikel 1:5 lid 5 onder b BW).

Ouders mogen onder het huidige recht alleen naamskeuze doen ten aanzien van hun eerste kind. De keuze die de ouders voor het eerste kind hebben gemaakt, geldt ook voor de volgende kinderen van dezelfde ouders (artikel 1:5 lid 8 BW).⁸¹ Op deze regel bestaat een tweetal uitzonderingen. In de eerste plaats mag het kind, indien het ten tijde van het ontstaan van familierechtelijke betrekkingen met beide ouders zestien jaar of ouder is, zelf de keuze maken voor de geslachtsnaam van een van zijn/haar ouders (artikel 1:5 lid 7 BW). Daarnaast geldt een eenmaal gedane naamskeuze niet voor eventuele volgende kinderen als het eerste kind levenloos ter wereld komt of is gekomen (artikel 1:5 lid 8 BW). Het is de Werkgroep bekend dat een wetsvoorstel in voorbereiding is waarin wordt voorgesteld dat een eenmaal gedane naamskeuze evenmin geldt voor eventuele volgende kinderen indien het eerste kind levend ter wereld is gekomen maar binnen de termijn waarbinnen geboorte-

⁷⁸ Bij prenatale erkenning krijgt het kind de geslachtsnaam van de moeder als naamskeuze uitblijft.

⁷⁹ Deze bepaling is ingevoerd bij Wet van 9 oktober 2008 tot wijziging van enige bepalingen van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot het geregistreerd partnerschap, de geslachtsnaam en het verkrijgen van gezamenlijk gezag, *Stb.* 2008, 410, in werking getreden op 28 februari 2009, *Stb.* 2009, 56.

⁸⁰ Dit betreft de situatie van een staande het huwelijk of geregistreerd partnerschap geboren kind terwijl de partner (echtgenoot of geregistreerde partner) niet de ouder is (lees: een moeder met een duomoeder dan wel een moeder met een geregistreerde mannelijke partner die het kind niet heeft erkend). De ouder en de partner oefenen dan van rechtswege gezamenlijk gezag uit, tenzij het kind tevens in familierechtelijke betrekking staat tot een andere ouder.

⁸¹ Uit de memorie van toelichting blijkt dat onder het bewust doen van een keuze mede is begrepen het bewust afzien van een keuze; *Kamerstukken II* 1991/92, 22408, nr. 3, p. 5.

aangifte moet worden gedaan, is overleden. In internationale situaties is van belang dat ouders, als een volgend kind blijkt zijn geboorteaakte of krachtens het toepasselijke recht een naam heeft gekregen die afwijkt van de naam van het eerste kind, kunnen verklaren dat het desbetreffende kind dezelfde geslachtsnaam zal hebben als hun eerste kind (artikel 1:5 lid 8 BW).⁸²

4.3 Kritiek op de huidige regeling

Het 'UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women' uitte in zijn rapport van juli 2001 zijn zorgen over de situatie dat een kind, wanneer gehuwde ouders niet tot overeenstemming kunnen komen, de geslachtsnaam van de vader krijgt. Het Comité vond dit indruisen tegen het fundamentele uitgangspunt van gelijkheid dat aan het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen, in het bijzonder artikel 16 aanhef en onder g, ten grondslag ligt en heeft de Nederlandse regering aanbevolen de wetgeving op dit punt te wijzigen.⁸³

Op 27 april 2000 oordeelde het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in de zaak *Bijleveld v. Nederland* dat de naar Nederlands recht bestaande onmogelijkheid om zoons de geslachtsnaam van de vader te geven en dochters de geslachtsnaam van de moeder geen schending van artikel 8 EVRM opleverde. Het Hof hield daarbij rekening met de ruime beleidsvrijheid die artikel 8 EVRM staten biedt en het feit dat de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State uitdrukkelijk het individueel belang tegen het algemeen belang had afgewogen. Ook concludeerde het Hof dat er geen sprake was van een schending van artikel 14 EVRM. Het Hof constateerde weliswaar een verschil in behandeling tussen man en vrouw in het naamrecht, doch stelde dat dit gerechtvaardigd was nu een situatie waarin de geslachtsnaam van het kind gedurende enige tijd onbepaald zou blijven, onwenselijk is.⁸⁴

Eind 2002 heeft het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (hierna: WODC) een rapport uitgebracht naar aanleiding van een onderzoek ter evaluatie van de 'nieuwe' naamwetgeving. In het onderzoek is onder meer aandacht besteed aan de vraag welk(e) naamstelsel(s) de voorkeur geniet(en) bij de Nederlandse bevolking en de

vraag in hoeveel procent van de gevallen kinderen tengevolge van de nieuwe naamwetgeving de geslachtsnaam van de moeder hadden verkregen. Uit het onderzoek kwam naar voren dat een naamstelsel waarin alle kinderen óf de geslachtsnaam van de vader óf de geslachtsnaam van de moeder krijgen het meest favoriet was bij de Nederlandse bevolking (55%). 7% van de Nederlandse bevolking sprak de voorkeur uit voor een stelsel waarin ouders bij elk kind opnieuw kunnen kiezen welke geslachtsnaam het kind krijgt en 8% gaf de voorkeur aan een stelsel waarin alle kinderen een dubbele geslachtsnaam krijgen.⁸⁵ Verder bleek uit het onderzoek dat ongeveer 5% van de kinderen als gevolg van de nieuwe regelgeving de geslachtsnaam van de moeder had gekregen.⁸⁶ De Werkgroep merkt op dat niet is onderzocht hoeveel draagvlak onder de Nederlandse bevolking bestond voor de mogelijkheid om naast de geslachtsnaam van de vader óf die van de moeder te kiezen voor een dubbele geslachtsnaam. Ook is niet gevraagd naar de mening van de Nederlandse bevolking over de zogeheten vangnetnorm, te weten de regel dat wanneer gehuwde ouders geen keuze maken het kind de geslachtsnaam van de vader krijgt en dat bij het uitblijven van naamskeuze door ongehuwde ouders het kind de geslachtsnaam van de moeder krijgt of houdt.⁸⁷

In het rapport van het WODC zijn vier aanbevelingen gedaan om de werking van de regelgeving waarmee gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen bij naamskeuze werd beoogd, te optimaliseren, te weten:

- verbetering van de gemeentelijke voorlichting;
- het mogelijk maken van het doen van naamskeuze bij volmacht;
- een hernieuwde bezinning op het uitgangspunt van eenheid van naam in het gezin;
- het mogelijk maken van een beroep op de rechter als ouders zelf niet uit de naamskeuze komen.⁸⁸

In reactie op het WODC-rapport heeft de toenmalige minister van Justitie in een brief aan de Tweede Kamer eind 2003 aangegeven een aanpassing van het naamrecht niet nodig te achten.⁸⁹ Wel hebben de resultaten van het evaluatieonderzoek van het WODC de discussie over het naamrecht in Nederland heropend. De kritiek richt zich met name op de regeling van naamskeuze voor gehuwde ouders. In de literatuur is aangevoerd dat de regeling van artikel 1:5 lid 5 (onder a) BW ingevolge welke kinderen van gehuwde ouders bij het uitblijven van naamskeuze van rechtswege de naam van de vader krijgen, op gespannen voet staat met het

⁸² Deze bepaling is ingevoegd bij Wet 27 juni 2008 tot wijziging van de Rijkswet op het Nederlanderschap ter invoering van een verklaring van verbondenheid en tot aanpassing van de regeling van de verkrijging van het Nederlanderschap na erkenning, *Stb.* 2008, 270, in werking getreden op 1 maart 2009, *Stb.* 2009, 1.

⁸³ Report Committee 2001, p. 67, nr. 223-224.

⁸⁴ EHRM 27 april 2000, nr. 42973/98, *NJB* 2000-27, p. 1337-1338 (*Bijleveld v. Nederland*).

⁸⁵ *Klijn & Beijers* 2002, p. 40.

⁸⁶ *Klijn & Beijers* 2002, p. 69.

⁸⁷ Zie ook *Boor* 2003, p. 56.

⁸⁸ *Klijn & Beijers* 2002, p. 78-79.

⁸⁹ Brief van de Minister van Justitie van 24 december 2003 (justo40022) <<http://parlando.sdu.nl>>.

EVRM en het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen. Gesteld is dat sprake is van een ongelijke behandeling van mannen en vrouwen omdat de gehuwde vrouw haar geslachtsnaam alleen kan doorgeven indien zij en haar echtgenoot het over die keuze eens zijn, terwijl de gehuwde vader voor het doorgeven van zijn naam niet van het bereiken van overeenstemming afhankelijk is.⁹⁰ Daarnaast is in de literatuur naar voren gebracht dat de positie van de gehuwde moeder bij naamskeuze zwak is nu de naamskeuze uiterlijk bij de geboorteaangifte in persoon door de vader en de moeder moet worden gedaan, terwijl de moeder veelal niet in staat zal zijn om binnen drie dagen na de bevalling voor de ambtenaar van de burgerlijke stand te verschijnen.⁹¹

Verder is kritiek geuit op de beperking van de vrijheid van ouders om voor een dubbele geslachtsnaam te kiezen⁹² en voor hun tweede of volgende kind opnieuw naamskeuze te doen⁹³. Aangevoerd is dat de beperkte keuzemogelijkheden conflictverhogend werken omdat het compromisoplossingen uitsluit wanneer beide ouders graag hun geslachtsnaam willen doorgeven.⁹⁴

In zijn rapport van 2 februari 2007 heeft het 'UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women' de aanbeveling om de naamwetgeving te herzien, herhaald. Opnieuw werd de Nederlandse regeling niet in overeenstemming geacht met het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen.⁹⁵

4.4 Amendement-Van der Laan

4.4.1 Inleiding

Het amendement-Van der Laan strekte tot een uitbreiding van de keuzemogelijkheden van ouders en een seksneutrale regeling voor de situatie dat ouders geen overeenstemming over de geslachtsnaam van hun kind kunnen bereiken of geen keuze maken. Ook zijn daarin voorstellen opgenomen om het doen van naamskeuze te vergemakkelijken. De Raad van State heeft op verzoek van de toenmalige minister van Justitie op 6 april 2006 advies omtrent het amendement uitgebracht.⁹⁶ Daarnaast heeft de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (hierna: NVVB) in april 2006 schriftelijk

gereageerd op het amendement en alternatieve voorstellen gedaan om te komen tot een liberaler naamrecht.⁹⁷

4.4.2 Uitbreiding keuzemogelijkheden

In het amendement-Van der Laan is voorgesteld om ouders, adoptieouders alsmede degenen die anders dan als ouder met een ouder over een kind het gezag uitoefenen, de mogelijkheid te geven om te kiezen voor een dubbele geslachtsnaam. Daarnaast voorziet het amendement in de mogelijkheid om voor elk kind opnieuw naamskeuze te doen. Beide verruiming zouden tegemoet komen aan de wens van ouders om meer vrijheid te hebben in het kiezen van de geslachtsnaam van hun kind.⁹⁸ Deze voorstellen zijn door de NVVB ondersteund.⁹⁹

De Raad van State heeft in zijn advies terzake gesteld dat de resultaten van het WODC-onderzoek weinig steun bieden voor de wens die onder de Nederlandse bevolking zou bestaan voor meer keuzevrijheid. De Raad van State heeft geadviseerd dat zowel de verruiming van de mogelijkheden met de keuze van een dubbele geslachtsnaam als de naamskeuze per kind nader gemotiveerd moeten worden.¹⁰⁰ Dit advies is door de toenmalige minister van Justitie overgenomen.¹⁰¹

4.4.3 Wijze en moment van naamskeuze

In het amendement is het voorstel opgenomen dat gehuwde ouders en degenen die anders dan als ouder met een ouder over een kind het gezag uitoefenen, uiterlijk tot één maand na de geboorte van het kind naamskeuze kunnen uitbrengen. Van deze verklaring wordt melding gemaakt in de geboorteakte. Ook wordt aangegeven dat bij algemene maatregel van bestuur regels kunnen worden vastgesteld om, indien nodig, de wijze van naamskeuze te vergemakkelijken zulks in afwijking van de in artikel 1:18a lid 3 BW vereiste authentieke akte voor het afgeven van een machtiging voor naamskeuze.

De NVVB heeft kritiek geuit op dit aspect van de voorstellen. De NVVB achtte de mogelijkheid om binnen één maand na de geboorteaangifte alsnog in de geboorteakte melding te maken van een naamskeuze zonder dat daaraan een akte van naamskeuze ten grondslag ligt, in strijd met de huidige systematiek. Deze houdt in dat een eenmaal opgemaakte en verleden akte van de burgerlijke stand slechts kan worden gewijzigd als gevolg van een door een andere authentieke akte aangetoond rechtsfeit of een rechterlijke uitspraak. Verder heeft de NVVB erop gewezen dat rechtsfeiten

⁹⁰ Zie o.a. Boor 2003, p. 56-59; Boele-Woelki 2003, m.n. p. 37; Braam 2005, p. 34-35.

⁹¹ Boor 2003, p. 55-56. Zie overigens ook Plasschaert 2002, p. 461.

⁹² Zie o.a. Boele-Woelki 2002, p. 153; Boele-Woelki 2003, p. 38; Van der Wiel 2003, p. 382; Boor 2003, p. 59-60; Braam 2005, p. 45-46; Punselie 2007, p. 98-99.

⁹³ Zie o.a. Boor 2003, p. 59-60; Boele-Woelki 2003, p. 38; Van der Wiel 2003, p. 382; Braam 2005, p. 37-38; Punselie 2007, p. 98-99.

⁹⁴ Boor 2003, p. 59.

⁹⁵ Concluding Comments Committee 2007, p. 6, nr. 33-34.

⁹⁶ Kamerstukken II 2005/06, 29353, nr. 20.

⁹⁷ Advies NVVB 2006.

⁹⁸ Kamerstukken II 2005/06, 29353, nr. 18, p. 3-4.

⁹⁹ Advies NVVB 2006, p. 4.

¹⁰⁰ Kamerstukken II 2005/06, 29353, nr. 20, p. 5.

¹⁰¹ Kamerstukken II 2005/06, 29353, nr. 20, p. 5.

opgenomen in de akten van de burgerlijke stand direct worden doorgevoerd in het systeem van de GBA waarna de gegevens worden verspreid onder afnemers met een publiekrechtelijke of daarmee gelijkgestelde taak, zoals de Sociale Verzekeringsbank (kinderbijslag), Belastingdienst, etc. Voorts leidt de mogelijkheid om binnen een korte termijn na de officiële opmaak van een akte deze alsnog op de voorgestelde wijze te wijzigen volgens de NVVB tot landelijke technische problemen. Akten van de burgerlijke stand en de daarbij behorende latere vermeldingen worden geautomatiseerd opgemaakt met behulp van printers. Een eenmaal geprinte akte zou niet via dezelfde procedure kunnen worden gewijzigd.¹⁰² De NVVB heeft voorgesteld dat naamskeuze door gehuwde ouders of de ouder en zijn partner die ingevolge artikel 1:253sa BW gezamenlijk gezag uitoefenen, alleen vóór de geboorteangifte van het kind kan worden gedaan met de mogelijkheid om daarna eenmaal de gedane naamskeuze te wijzigen totdat het kind de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt. Het heeft de voorkeur van de NVVB dat ouders in alle gevallen een akte van naamskeuze bij de ambtenaar van de burgerlijke stand laten opmaken. De huidige mogelijkheid tot het vastleggen van naamskeuze in de geboorteakte zelf, acht de NVVB bezwaarlijk in het geval een ouder en zijn partner met gezag naamskeuze doen. Het opnemen van de gegevens van de niet-ouder in de geboorteakte van het kind kan volgens de NVVB leiden tot een verkeerde interpretatie van de afstamming van het kind.¹⁰³

Als voornaamste bezwaar tegen het doen van naamskeuze via een onderhandse akte noemde de NVVB dat evenals bij erkenning identificatieproblemen kunnen ontstaan.¹⁰⁴ De Raad van State heeft zich in zijn advies niet uitgesproken over de wenselijkheid van beide voorstellen.

4.4.4 Regeling bij het uitblijven van naamskeuze

In het amendement is een seksneutrale regeling voorgesteld voor de situatie dat ouders geen overeenstemming over de geslachtsnaam van hun kind bereiken of geen naamskeuze doen. De voorgestelde regeling houdt in dat wanneer ter gelegenheid van erkenning, gerechtelijke vaststelling van het vaderschap of adoptie dan wel door gehuwde ouders binnen de wettelijke termijn geen naamskeuze is gedaan, het kind een dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde krijgt.

Ook op dit voorstel heeft de NVVB kritiek geuit. Dit voorstel zou volgens de NVVB indruisen tegen de keuzes van de burger volgens de huidige praktijk die inhouden dat 96% van de bevolking 'kiest' voor de geslachtsnaam van de vader.

De NVVB was van oordeel dat de sociaal-maatschappelijke nadelen van dit voorstel veel groter waren dan de huidige bepaling zeker indien de maatschappelijke kosten worden meegewogen.¹⁰⁵

De Raad van State heeft geadviseerd om het voorstel dat het kind bij gebreke van naamskeuze een dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde krijgt, te heroverwegen. De Raad van State heeft onder verwijzing naar de uitspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in de zaak Bijleveld aangevoerd dat de huidige regel dat een binnen het huwelijk geboren kind bij het ontbreken van naamskeuze de geslachtsnaam van de vader krijgt, niet in strijd is met artikel 14 EVRM. Ook zou de huidige regeling niet strijdig zijn met het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen. De in het amendement voorgestelde regeling zou volgens de Raad van State het ongewenste gevolg hebben dat alle ouders die thans de naam van de vader of die van de moeder laten prevaleren een naamskeuze moeten doen indien een dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde niet wordt gewenst.¹⁰⁶ De toenmalige minister van Justitie heeft dit advies overgenomen.¹⁰⁷

4.4.5 Tot slot

De toenmalige minister is niet inhoudelijk ingegaan op de voorstellen van de NVVB, maar heeft wel opgemerkt dat deze aantonen dat met het amendement-Van der Laan nog niet de steen der wijzen was uitgevonden.¹⁰⁸ Zoals ook in hoofdstuk 1 van dit rapport aangegeven, is het amendement ingetrokken. Wel heeft de Minister van Justitie hierin aanleiding gezien om de huidige regeling omtrent de keuze voor de geslachtsnaam van kinderen door de Werkgroep nader te laten bekijken teneinde te bezien of een wijziging geïndiceerd is. De Werkgroep geeft in de volgende paragrafen haar bevindingen over dit onderwerp weer.

4.5 Naamskeuze per kind of eenheid van naam in het gezin?

Onder het huidige recht kunnen ouders, zoals gezegd, slechts ten aanzien van hun eerste kind naamskeuze doen met uitzondering van de situatie dat het kind levenloos geboren wordt (artikel 1:5 lid 8 BW).¹⁰⁹ Deze regeling is een uitwerking van het uitgangspunt van eenheid van naam in

¹⁰² Advies NVVB 2006, p. 1-2.

¹⁰³ Advies NVVB 2006, p. 2 en 4.

¹⁰⁴ Advies NVVB 2006, p. 3.

¹⁰⁵ Advies NVVB 2006, p. 3.

¹⁰⁶ Kamerstukken II 2005/06, 29353, nr. 20, p. 2-3 en 6.

¹⁰⁷ Kamerstukken II 2005/06, 29353, nr. 20, p. 3-5.

¹⁰⁸ Kamerstukken II 2005/06, 29353, nr. 20, p. 11.

¹⁰⁹ Zoals reeds in paragraaf 4.2 is opgemerkt, is een wetsvoorstel in voorbereiding waarbij tevens een uitzondering wordt gemaakt voor perinataal overleden kinderen.

het gezin dat aan de huidige wetgeving ten grondslag ligt.¹¹⁰ Naast Van der Laan en de NVVB heeft ook een aantal auteurs¹¹¹ gepleit voor het mogelijk maken van naamskeuze per kind. Duitsland, Frankrijk, Spanje, Zweden en Zwitserland hanteren de regel dat de keuze die de ouders voor het eerste kind maken ook geldt voor de geslachtsnaam van de volgende kinderen. In Denemarken, Engeland en Noorwegen kunnen ouders ten aanzien van de geslachtsnamen per kind een andere keuze maken.¹¹²

Het mogelijk maken van naamskeuze per kind geeft ouders meer keuzevrijheid. Het geeft ouders de mogelijkheid om voor hun tweede of volgende kind een andere geslachtsnaam te kiezen dan voor hun eerste kind. Dit maakt bovendien compromissen mogelijk wanneer beide ouders hun geslachtsnaam aan hun kinderen willen doorgeven. De kans op conflicten kan zodoende worden verlaagd en de kans dat ook de vrouw haar geslachtsnaam aan de volgende generatie kan doorgeven, vergroot.¹¹³ Tegen het uitgangspunt van eenheid van naam in het gezin kan worden aangevoerd dat dit minder goed aansluit bij de maatschappelijke realiteit. Eenheid van naam in het gezin is reeds niet aanwezig omdat ouders in Nederland bij huwelijk of geregistreerd partnerschap formeel hun eigen geslachtsnaam houden en niet zoals in Duitsland¹¹⁴ of Zweden¹¹⁵ voor een gemeenschappelijke huwelijksnaam kunnen kiezen. Zij kunnen slechts de geslachtsnaam van hun echtgenoot of geregistreerde partner al dan niet in combinatie met hun eigen naam in het maatschappelijk verkeer voeren. Maakte aanvankelijk verreweg het merendeel van de gehuwde vrouwen mede onder druk van de maatschappelijke verwachtingen van deze mogelijkheid gebruik, thans blijft de gehuwde vrouw in toenemende mate in het maatschappelijk verkeer haar eigen naam voeren.¹¹⁶ Daarnaast hebben ook de kinderen in sommige gezinnen verschillende namen als gevolg van echtscheiding en een nieuwe relatie van hun ouders.¹¹⁷ Ook kan tegen het handhaven van de eenheid van naam in het gezin worden ingebracht dat een en dezelfde naam van een aantal mensen hun eenheid wel tot uitdrukking kan brengen, maar dat de reële eenheid binnen het gezin als opvoedingssituatie in essentie van andere factoren

afhankelijk is.¹¹⁸ Bovendien zou overwogen kunnen worden om de eenheid van naam in het gezin op een andere manier tot stand te brengen namelijk door bijvoorbeeld in artikel 1:9 BW het recht van kinderen op te nemen om de geslachtsnaam van de andere ouder in het maatschappelijk verkeer te gebruiken. Een dergelijke voorziening is ook opgenomen in het Franse recht. Dit recht kent expliciet aan het kind een gebruiksrecht toe ten aanzien van de geslachtsnaam van de ouder die het kind niet heeft verworven, de 'nom d'usage'.¹¹⁹

Het voornaamste argument om vast te houden aan het uitgangspunt van eenheid van naam in het gezin betrof tot nu toe het belang van het kind.¹²⁰ Hierover heeft de Werkgroep twee deskundigen geraadpleegd.¹²¹ Zij hebben aangegeven dat het dragen van dezelfde naam door een kind als zijn broers en zussen de band met hen onderstreept. Het dragen van dezelfde geslachtsnaam drukt ook naar buiten toe hun onderlinge verbondenheid uit. Het geven van verschillende geslachtsnamen aan kinderen van dezelfde ouders kan voor de kinderen onduidelijk zijn. Het kan allerlei vragen bij hen oproepen zoals 'horen wij nu bij elkaar of niet' en 'waarom heb ik niet de geslachtsnaam van mijn moeder gekregen en mijn broertje of zusje wel'. Vragen die ook voor de ouders niet eenvoudig te beantwoorden zullen zijn. Het maakt de identiteit van het kind onduidelijk. De Werkgroep merkt uitdrukkelijk op dat hoewel de adviezen van de geraadpleegde deskundigen een indicatie kunnen geven omtrent het belang van het kind bij het dragen van dezelfde naam als zijn volle broertjes en zusjes, zij op basis daarvan geen gefundeerd oordeel kan vormen. Hiervoor zou nader onderzoek nodig zijn. Ten aanzien van het argument dat naamskeuze per kind compromissen mogelijk maakt, wijst de Werkgroep erop dat dit slechts kan worden geacht in het (leidende) belang van het kind te zijn voor zover het conflicten tussen ouders oplost. Tegenover dit argument kan aangevoerd worden dat naamskeuze per kind bij de geboorte van elk kind opnieuw een stressvol discussiepunt kan opleveren. Bovendien kan een compromisoplossing ook geboden worden door het mogelijk maken van een dubbele geslachtsnaam.¹²² Dat kinderen in sommige gezinnen als gevolg van echtscheiding en een nieuwe relatie van hun ouders verschillende namen hebben, hoeft bovendien niet automatisch te betekenen dat dit ook gangbaar wordt voor gezinnen met volle broertjes

¹¹⁰ Kamerstukken II 1991/92, 22408, nr. 3, p. 2; Kamerstukken II 1995/96, 22408, nr. 11, p. 1.

¹¹¹ Zie o.a. Punselie 2007, p. 98-99; Braam 2005, p. 37-38; Van der Wiel 2003, p. 382; Boor 2003, p. 59; Boele-Woelki 2003, p. 37 en 43. Wortmann staat hier in principe niet onwelwillend tegenover; Wortmann 2003, p. 45-46.

¹¹² Quick scan paragraaf 5 van de verschillende landen.

¹¹³ Zie ook Boele-Woelki 2003, p. 38; Boor 2003, p. 59; Niphuis-Nell 1993, p. 34-36.

¹¹⁴ Quick scan paragraaf 3.2.

¹¹⁵ Quick scan paragraaf 8.2.

¹¹⁶ Zie Klijn & Beijers 2002, p. 35-37; Punselie 2007, p. 98-99; Niphuis-Nell 1993, p. 35.

¹¹⁷ Zie ook Punselie 2007, p. 98-99; Niphuis-Nell 1993, p. 35.

¹¹⁸ Zie ook Raad voor het Jeugdbeleid 1985, p. 31.

¹¹⁹ Zie quick scan paragraaf 5.2 en 5.3.1.

¹²⁰ Kamerstukken II 1991/92, 22408, nr. 3, p. 5; Kamerstukken II 1995/96, 22408, nr. 11, p. 4; Kamerstukken II 1995/96, 22700, nr. 6, p. 26; Kamerstukken II 2005/06, 29353, nr. 20, p. 8.

¹²¹ Het betreft mw. drs. E.A. Groenhuijsen, GZ-psycholoog, werkzaam bij de Raad voor de Kinderbescherming en in zelfstandige praktijk en mw. dr. A.M. Weterings, pedagoog en senioronderzoeker Universiteit Leiden, afdeling Orthopedagogiek.

¹²² Zie paragraaf 4.6.

en zusjes. In samengestelde gezinnen is immers sprake van een andere situatie. De verschillende geslachtsnamen verwijzen naar hun respectieve identiteit.

Twee opties In het licht van het voorgaande, meent de Werkgroep dat twee opties overblijven.

- De wet biedt ouders de mogelijkheid om per kind naamskeuze te doen. Wanneer ouders voor hun tweede of volgende kind geen keuze maken, geldt de naamskeuze die zij ten aanzien van hun eerste kind hebben gedaan.
- De wetgever handhaaft het uitgangspunt van eenheid van naam tussen volle broertjes en zusjes.

De Werkgroep meent dat een afweging van de argumenten met betrekking tot deze twee opties dermate nauw verweven is met een visie op maatschappelijke kernwaarden dat deze een politieke keuze vergt.

Adoptie elkaars kinderen door duomoeders

Ten aanzien van de gelding van het uitgangspunt van eenheid van naam in het gezin in geval van adoptie van elkaars kinderen door duomoeders merkt de Werkgroep tot slot nog het volgende op. In de praktijk komt het voor dat twee vrouwen die een relatie hebben ieder door middel van kunstmatige inseminatie een kind krijgen en vervolgens elkaars kinderen willen adopteren. Het is niet geheel duidelijk wat de gevolgen zijn van het wettelijk streven van eenheid van naam in het gezin voor deze situatie. Betoogd kan worden dat de eenheid van het naam in het gezin ook voor deze situatie geldt. Dit betekent dat slechts op het moment van de eerste adoptie een naamskeuze kan worden gedaan. Op het moment van de adoptie van het tweede kind dat door de andere moeder wordt gebaard, krijgt dit kind van rechtswege dezelfde naam als het eerste kind. Naamskeuze is dan niet mogelijk. In de rechtspraak is evenwel ook geoordeeld dat als op het moment van de eerste adoptie geen naamskeuze is gedaan artikel 1:5 lid 8 BW niet van toepassing is, zodat wijziging van de naam van het als tweede geadopteerde kind in de naam van het als eerste geadopteerde kind niet verplicht is.¹²³

De Werkgroep adviseert de wetgever om, indien gekozen wordt voor het handhaven van het uitgangspunt van eenheid van naam in het gezin, duidelijkheid te verschaffen over de al dan niet onverkorte gelding van dit uitgangspunt voor de situatie van de adoptie van elkaars kinderen door duomoeders.

¹²³ Rb. Utrecht 13 december 2006, LJN AZ7379/AZ7383.

4.6 Het mogelijk maken van een dubbele geslachtsnaam

In het huidige Nederlandse naamstelsel kunnen ouders slechts kiezen om de geslachtsnaam van een van beiden aan hun kinderen door te geven. Een dubbele geslachtsnaam is niet mogelijk. In het amendement-Van der Laan was wel een voorstel in deze richting gedaan. Ook door de NVVB¹²⁴ en in de literatuur¹²⁵ is gepleit voor het mogelijk maken van een dubbele geslachtsnaam.

Aanbeveling De Werkgroep beveelt aan om de keuzemogelijkheden te verruimen door ouders de mogelijkheid te geven om naast de geslachtsnaam van de vader óf die van de moeder te kiezen voor een combinatie van de geslachtsnamen van de vader en de moeder in een vrij te bepalen volgorde. De mogelijkheid van het kiezen voor een dubbele geslachtsnaam dient ook te gelden voor de moeder en haar vrouwelijke of mannelijke partner die het gezag als bedoeld in artikel 1:253sa BW (zullen) uitoefenen én voor adoptieouders, ongeacht of zij van verschillend of gelijk geslacht zijn.

In de eerste plaats biedt de invoering van een dubbele geslachtsnaam beide ouders de mogelijkheid om hun band met hun kind te bevestigen. Ook wordt daarmee tot uitdrukking gebracht dat het kind bij de familie van beide ouders hoort. Daarnaast kan deze extra keuzemogelijkheid conflictverminderend werken omdat een compromis mogelijk is wanneer beide ouders graag hun geslachtsnaam willen doorgeven.¹²⁶ Bovendien sluit deze mogelijkheid aan bij een ontwikkeling die binnen Europa en het Koninkrijk te signaleren is in de richting van de erkenning van een dubbele geslachtsnaam. In Spanje¹²⁷ krijgen kinderen van oudsher altijd een dubbele geslachtsnaam en in Engeland¹²⁸ bestaat deze regeling van oudsher optioneel. Thans bestaat de mogelijkheid om voor een kind te kiezen voor een dubbele geslachtsnaam ook in onder meer Denemarken¹²⁹, Frankrijk¹³⁰ en Noorwegen¹³¹. Verder kan gewezen worden op de in paragraaf 3.3.2 beschreven uitspraak van het Europese Hof van Justitie in de zaak Garcia Avello. Als gevolg van deze uitspraak kunnen bepaalde bipatride Nederlandse kinderen in ieder geval al door middel van een verzoek om geslachts-

¹²⁴ Advies NVVB 2006, p. 4.

¹²⁵ Zie o.a. Boele-Woelki 2002, p. 153; Boele-Woelki 2003, p. 37 en 43; Boor 2003, p. 59-60; Braam 2005, p. 45-46; Punselie 2007, p. 98-99.

¹²⁶ Zie ook Boele-Woelki 2003, p. 38; Boor 2003, p. 59-60; De Boer 2006, p. 284.

¹²⁷ Quick scan paragraaf 7.3.1.

¹²⁸ Quick scan paragraaf 4.3.1.

¹²⁹ Quick scan paragraaf 2.3.1.

¹³⁰ Quick scan paragraaf 5.3.1.

¹³¹ Quick scan paragraaf 6.3.1.

naamswijziging een dubbele geslachtsnaam krijgen.¹³² In paragraaf 3.3.5 heeft de Werkgroep betoogd dat uit de uitspraak in de zaak Garcia Avello kan worden afgeleid dat ouders ook de mogelijkheid moet worden geboden om ter gelegenheid van de geboorteaangifte aan hun kind dat naast de Nederlandse nationaliteit de nationaliteit van een andere EU-lidstaat bezit een dubbele geslachtsnaam te geven in overeenstemming met het recht van die andere lidstaat. Deze mogelijkheid zou naar het oordeel van de Werkgroep ook moeten worden geboden voor kinderen die naast de Nederlandse nationaliteit de nationaliteit van een derde staat bezitten. Voorts wijst de Werkgroep erop dat momenteel in de Nederlandse Antillen een wetsvoorstel aanhangig is waarin voorzien wordt in de mogelijkheid van een dubbele geslachtsnaam.¹³³ Ook in Aruba werkt de Commissie Aanvulling Nieuw Burgerlijk Wetboek aan een voorstel in deze richting. Aan het bovenstaande doet niet af dat gelet op de resultaten van het WODC-onderzoek mogelijk slechts een gering percentage van de Nederlandse bevolking zal kiezen voor een dubbele geslachtsnaam. Het betreft immers slechts een extra keuzemogelijkheid. Deze heeft geen vergroting van de administratieve lasten voor de burger tot gevolg.

Aanbeveling De Werkgroep is met betrekking tot het mogelijk maken van een dubbele geslachtsnaam van oordeel dat het belang van het kind en het maatschappelijk verkeer nopen tot het treffen van een regeling voor de volgende generaties. Te lange namenreeksen moeten worden voorkomen omdat zij voor verwarring kunnen zorgen in het maatschappelijk verkeer en het kind onnodig belasten. Ingeval de vader en/of de moeder of diens partner reeds een dubbele geslachtsnaam heeft (hebben) en wordt gekozen voor een combinatie, beveelt de Werkgroep aan dat slechts één, vrij te kiezen, deel van hun dubbele naam aan hun kind mag worden doorgegeven. De Werkgroep merkt op dat samengestelde geslachtsnamen die een ondeelbare entiteit vormen, zoals Fentener van Vlissingen of Ten Houte de Lange, in zijn geheel aan de volgende generatie moeten kunnen worden doorgegeven.¹³⁴

Naamgebruik echtgenoten/geregistreerde partners

Aanbeveling Ten aanzien van het naamgebruik van echtgenoten en geregistreerde partners die in toekomstige generaties een dubbele geslachtsnaam hebben, merkt de Werkgroep het volgende op. De Werkgroep meent dat ook in het geval een persoon in een toekomstige generatie een dubbele geslachtsnaam heeft, hij/zij de naam van zijn/haar (ex-)echtgeno(o)t(e) of (ex-)geregistreerde partner al dan

niet in combinatie met zijn/haar eigen naam moet kunnen voeren. Zij beveelt aan dit mogelijk te maken. Dit kan ertoe leiden dat de naam die een persoon in het maatschappelijk verkeer voert uit vier delen bestaat. Dat betekent wat betreft de Werkgroep dat tevens mogelijk wordt gemaakt om slechts één deel van de eigen dubbele naam in combinatie met één deel of de gehele naam van de partner te voeren (twee of drie delen). Verder moet de wet de mogelijkheid bieden om de volledige eigen (dubbele) naam in combinatie met één deel van de dubbele naam van de partner te voeren (twee of drie delen). Dit zal vermoedelijk wel een belangrijke kostenpost betekenen, omdat het een aanpassing van het Logisch Ontwerp GBA en de systemen van de afnemers van de GBA vergt. Zie in dit verband ook paragraaf 3.5.2.

Dubbele geslachtsnaam adoptiekinderen

Aanbeveling De Werkgroep beveelt aan om adoptieouders nog een extra keuzemogelijkheid te bieden. Zij moeten ter gelegenheid van de adoptie ervoor kunnen kiezen om aan een van hun beider geslachtsnamen de oorspronkelijke naam van het adoptiekind toe te voegen. In Denemarken, Duitsland, Engeland en Noorwegen bestaat een vergelijkbare regeling.¹³⁵ Op deze wijze kan de band van het kind met de oorspronkelijke ouders en, indien aan de orde, de cultuur van het land van herkomst als onderdeel van zijn identiteit desgewenst beter worden vastgehouden.

4.7 Procedure voor naamskeuze en regeling bij het uitblijven van naamskeuze

4.7.1 Inleiding

De kritiek ten aanzien van de huidige regeling omtrent naamskeuze richt zich met name op de regel dat kinderen bij het uitblijven van naamskeuze door gehuwde ouders van rechtswege de geslachtsnaam van de vader krijgen. Deze regel betekent een ongelijke behandeling van mannen en vrouwen. De vrouw is immers voor het doorgeven van haar geslachtsnaam aan haar kinderen in beginsel afhankelijk van de instemming van de man terwijl dit andersom niet het geval is. Dit geeft haar een achterstand bij eventuele 'onderhandelingen'. Daarnaast is aangevoerd dat het tijdspit en de wijze waarop volgens de huidige regeling naamskeuze moet worden gedaan, het doen van naamskeuze voor de geslachtsnaam van de moeder bemoeilijkt.¹³⁶

De Werkgroep merkt allereerst op dat het de verantwoordelijkheid van de ouders is om te bepalen welke geslachts-

¹³² Artikel 3a lid 1 onder b Besluit geslachtsnaamswijziging.

¹³³ Artikel 5 Ontwerp Landsverordening herziening namenrecht van de Nederlandse Antillen.

¹³⁴ Zie ook de Franse regeling; quick scan paragraaf 5.6.

¹³⁵ Quick scan paragraaf 3 van de genoemde landen.

¹³⁶ Zie ook paragraaf 4.3.

naam hun kind zal krijgen. Naamgeving is voor een kind immers een belangrijke stap naar het verwerven van zijn identiteit. Ouders moeten hun uiterste best doen om daar in onderling overleg uit te komen. De overheid kan het nemen van deze verantwoordelijkheid evenwel faciliteren. De Werkgroep zal in deze paragraaf ingaan op manieren om het aantal situaties dat een beroep moet worden gedaan op de vangnetnorm (hoe die ook luidt), te verminderen. Vervolgens besteedt de Werkgroep aandacht aan de huidige vangnetnorm voor gehuwde ouders en alternatieven daarvoor. Daarna zal de Werkgroep stilstaan bij de vangnetnorm voor ongehuwde ouders, adoptieouders en duomoeders. Alvorens aandacht te besteden aan de bovengenoemde onderwerpen gaat de Werkgroep in op de uitbreiding van de mogelijkheid om de gekozen geslachtsnaam te wijzigen.

4.7.2 (Eenvoudige) wijziging geslachtsnaam gedurende bepaalde periode

Wanneer de gekozen geslachtsnaam gemakkelijker kan worden gewijzigd na de geboorteaangifte, kan dat de eventuele spanning in de situatie rondom de naamskeuze verminderen. De Werkgroep acht het in dit verband wenselijk om het volgende wijzigingssysteem in te voeren.

Aanbeveling Wanneer ouders na de vaststelling van de geslachtsnaam het met elkaar eens zijn dat het kind een andere geslachtsnaam dient te hebben (binnen de vier mogelijkheden: naam van vader of moeder, dubbele geslachtsnaam met naam vader of moeder als eerste), moet naar het oordeel van de Werkgroep gedurende een bepaalde periode na de geboorte van het kind de mogelijkheid bestaan om op een eenvoudige wijze de geslachtsnaam van het kind éénmaal te wijzigen¹³⁷ en wel door middel van een gezamenlijk verzoek aan de ambtenaar van de burgerlijke stand. Deze mogelijkheid dient ook te bestaan in het geval dat de andere ouder is overleden¹³⁸, wegens een geestelijke stoornis onder curatele staat of ten aanzien van hem/haar een mentorschap is ingesteld (vgl. artikel 1:5 lid 9 BW). Verder meent de Werkgroep dat als de ouders ernstige onenigheid hebben over de door het kind verkregen geslachtsnaam, zij gedurende die periode het geschil aan de rechter moeten kunnen voorleggen. Dit 'systeem' geeft spijtoptanten de ruimte om de situatie te 'herstellen'. Het maakt het voor ouders beter mogelijk om een eventueel conflict aan de rechter voor te leggen. Het bovenstaande systeem dient eveneens te gelden voor

adoptieouders en de ouder en zijn partner die het gezag als bedoeld in artikel 1:253sa BW uitoefenen.

Hoe lang duurt die periode na de geboorte waarbinnen de naam (eenvoudig) kan worden gewijzigd? Vanwege het recht van het kind op behoud van zijn identiteit waaronder zijn naam, is de Werkgroep van mening dat de naam in beginsel vast moet staan op het moment dat de naam een wezenlijk onderdeel uitmaakt van de identiteit van een kind. Er is wel gezegd dat dit het geval is als het kind de leeftijd van vier jaar heeft bereikt, zijnde de leeftijd waarop het kind naar de basisschool gaat.¹³⁹ Wellicht is dat tegenwoordig in verband met het gebruik van de kinderopvang al wat eerder het geval. Vanaf een jaar of twee weten kinderen in de regel al hun voornaam. Om ervoor te zorgen dat de (gerechtelijke) procedure tijdig is afgerond, acht de Werkgroep het opportuun dat een verzoek om naamswijziging bij de ambtenaar van de burgerlijke stand tijdig wordt ingediend en een eventuele gerechtelijke procedure tijdig aanhangig wordt gemaakt. Zie uitdrukkelijk ook hierna paragraaf 6.4.4 voor wat betreft de voornaam (eenzelfde systeem wordt ook te dien aanzien voorgesteld). Te denken is aan een periode van één jaar.

Aanbeveling De Werkgroep is van oordeel dat de mogelijkheid om een conflict over bovengenoemde naamswijziging aan de rechter voor te leggen, expliciet in de wet moet worden opgenomen. Door sommige auteurs is aangevoerd dat een beroep op de rechter nu al mogelijk is. Grondslag voor de vordering zou zijn een beroep op misbruik van bevoegdheid als bedoeld in artikel 3:13 jo. artikel 3:15 BW of de geschillenregeling van artikel 1:253a BW.¹⁴⁰ Hoewel artikel 1:253a BW voor ouders die gezamenlijk gezag hebben, een grondslag kan vormen om een geschil over de naamskeuze bij de rechter aanhangig te maken, merkt de Werkgroep op dat niet op voorhand duidelijk is dat elke rechter zich bevoegd zal verklaren om over een geschil op grond van artikel 1:253a BW te oordelen. De rechter kan zich niet bevoegd achten een belangenafweging te maken nu door de vangnetnorm uit de wet volgt hoe de geslachtsnaam van het kind luidt. Ten aanzien van artikel 3:13 jo. 3:15 BW merkt de Werkgroep op dat een beroep op misbruik van bevoegdheid niet makkelijk zal slagen omdat snel zal worden aangenomen dat de andere ouder een eigen belang heeft dat het kind zijn naam draagt.

Het kunnen doen van een beroep op de rechter past naar het oordeel van de Werkgroep in een rechtsstaat waar burgers hun onderlinge geschillen aan een onafhankelijke en onpartijdige rechter moeten kunnen voorleggen. Daaraan doet niet af dat door de vangnetnorm uit de wet

¹³⁷ Dit geldt wat betreft de Werkgroep naast de regeling van artikel 1:24a BW inzake de verbetering van kennelijke schrijf- of spelfouten en kennelijke misslagen.

¹³⁸ Hieronder wordt mede begrepen de situatie dat na een vermissing sprake is van een akte van overlijden in de zin van artikel 1:417 BW (na inschrijving door de ambtenaar van de burgerlijke stand van een rechterlijke beschikking, houdende verklaring dat er een rechtsvermoeden van overlijden bestaat).

¹³⁹ Zöller 1975, p. 614.

¹⁴⁰ Zie o.a. Wortmann 2003, p. 46-47; Plasschaert 2002, p. 460.

volgt hoe de geslachtsnaam luidt. Anders dan bijvoorbeeld bij afstamming, heeft de wetgever ouders twee of straks misschien vier keuzes gegeven. Dan ligt het in het licht van artikel 6 EVRM voor de hand dat ouders een conflict over die keuze aan de rechter kunnen voorleggen.

De rechter moet rekening houden met de omstandigheden van het geval. Daarbij zal de rechter primair het belang van het kind wegen. Het belang van het kind kan bijvoorbeeld de doorslag geven wanneer een van de ouders een geslachtsnaam heeft die associaties opwekt die het kind kunnen blootstellen aan pestertijen en andere onaangename ervaringen, bijvoorbeeld 'onfatsoenlijk' klinkende namen en namen die associaties opwekken met historische figuren met een zeer negatieve connotatie. Daarnaast kan een objectief belang van de ouders een rol spelen zoals het uitsterven van een familienaam of wanneer de vader voor de geboorte met de noorderzon is vertrokken¹⁴¹, voor zover dat belang niet in strijd is met het belang van het kind. De rechter heeft de mogelijkheid om te verwijzen naar mediation of de Raad voor de Kinderbescherming in te schakelen voor onderzoek.

Aanbeveling Naast de mogelijkheid om de geslachtsnaam gedurende een periode na de geboorte te wijzigen, beveelt de Werkgroep aan om in het geval de naamskeuze al is gedaan vóór de geboorte (al dan niet bij een erkenning voor de geboorte), herstel van de naamskeuze op gemeenschappelijk verzoek mogelijk te maken bij de gemeente waar de eerste naamskeuze is gedaan. Herstel behoort naar het oordeel van de Werkgroep ook mogelijk te zijn bij de geboorteaangifte, maar ook nu alleen op gemeenschappelijk verzoek van de ouders.

Aanbeveling Daarnaast beveelt de Werkgroep aan om in geval van een erkenning voorafgaande aan de geboorte, naamskeuze mogelijk te maken bij gelegenheid van de geboorteaangifte.

4.7.3 Manieren om noodzaak gebruik vangnetnorm te verminderen

In deze paragraaf bespreekt de Werkgroep de wijzen waarop het ouders gemakkelijker kan worden gemaakt om hun verantwoordelijkheid te nemen om tot overeenstemming te komen en naamskeuze te doen. Het mogelijk maken van naamskeuze per kind en een dubbele geslachtsnaam zijn al besproken in de paragrafen 4.5 en 4.6. Beide maatregelen maken compromissen mogelijk wanneer beide ouders hun geslachtsnaam aan hun kinderen willen doorgeven en kunnen zodoende conflictverlagend werken. Hierna worden

de wijze van naamskeuze en de periode waarin naamskeuze kan worden gedaan, besproken.

Schriftelijke naamskeuze of naamskeuze bij 'gewone' volmacht
De huidige eis dat gehuwde ouders in persoon voor de ambtenaar van de burgerlijke stand moeten verschijnen om een verklaring af te leggen, is voor een moeder in haar kraamtijd mogelijk problematisch en kan het doen van naamskeuze belemmeren. De moeder kan de aangever weliswaar machtigen om namens haar naamskeuze te doen, maar dat kan slechts door middel van een notariële akte (zie paragraaf 4.2). In de situatie dat zij niet in staat is om bij de geboorteaangifte in het gemeentehuis aanwezig te zijn, zal zij waarschijnlijk ook niet naar het notariskantoor kunnen komen. De notaris zal zich dan bij haar thuis moeten vervoegen. Al met al betreft het een omslachtige werkwijze en een prijzige aangelegenheid. Sommige gemeenten bieden praktische oplossingen om de moeder in staat te stellen naamskeuze uit te brengen. Zo bieden sommige gemeenten met een ziekenhuis de mogelijkheid om ook in dat ziekenhuis geboorteaangifte en desgewenst naamskeuze te doen. Ook is de ambtenaar van de burgerlijke stand soms bereid om de moeder thuis te bezoeken.¹⁴² In de literatuur is voorgesteld een schriftelijke naamskeuze of naamskeuze bij 'gewone' volmacht mogelijk te maken.¹⁴³ In Denemarken, Frankrijk en Zweden wordt naamskeuze ook schriftelijk gedaan.¹⁴⁴

Aanbeveling De Werkgroep is van oordeel dat het in ieder geval voor gehuwde ouders mogelijk moet zijn om via een schriftelijke verklaring naamskeuze te doen. Dit kan het doen van naamskeuze voor een andere geslachtsnaam dan die de vangnetnorm aangeeft, vergemakkelijken en de administratieve lasten beperken. Het bevordert dat aanstaande ouders hun verantwoordelijkheid nemen en zorgvuldig tot een naamskeuze komen. Bovendien sluit het mogelijk maken van een schriftelijke naamskeuze aan bij de regeling van erkenning waarbij de schriftelijke toestemming van de moeder ook voldoende is. De Werkgroep ziet niet in waarom voor naamskeuze zwaardere eisen zouden moeten gelden dan voor erkenning dat het ontstaan van familierechtelijke betrekkingen tot gevolg heeft. De schriftelijke verklaring moet vergezeld worden van een kopie van een geldig legitimatiebewijs.

Als bezwaar tegen schriftelijke naamskeuze is genoemd het risico van gefingeerde verklaringen. Zoals in paragraaf 4.4.3 beschreven, heeft de NVVB mede in dit verband bezwaar geuit tegen het doen van naamskeuze via een onderhandse akte. De NVVB heeft in haar brief aangegeven dat "de

¹⁴¹ Deze criteria worden ook door de Raad voor de Voogdij en Curatele in Rusland gehanteerd bij de beslechting van een geschil tussen ouders over de geslachtsnaam van hun kind. Zie Boele-Woelki 2003, p. 40-41.

¹⁴² Punselie 2007, p. 29 en 98.

¹⁴³ Punselie 2007, p. 97-98; Klijn & Beijers 2002, p. 78.

¹⁴⁴ Quick scan paragraaf 3.1 van elk van deze landen.

ervaring leert dat het vastleggen van de toestemming van de moeder bij erkenning in een onderhandse akte (...) frequent voor problemen zorgt.”¹⁴⁵ Navraag bij de NVVB heeft geleerd dat veel vrouwen zelf een onderhandse verklaring opstellen en geen gebruik maken van modelverklaringen. Gevolg daarvan is, dat uit de verklaring weliswaar de instemming van de vrouw met de erkenning blijkt, maar niet dat zij op de hoogte is van de gevolgen daarvan. Het is daarom onduidelijk of de vrouw heeft begrepen wat de gevolgen zijn van haar instemming, vooral ten aanzien van de onherroepelijkheid van de erkenning. Als zij aan het loket verschijnt, wordt zij, evenals de erkenner, wel uitgebreid over de gevolgen geïnformeerd. Daar komt bij dat de schriftelijke toestemming meestal wordt gegeven in geval van een erkenning bij geboorteaangifte. In die situatie, aldus de NVVB, leert de praktijk dat de gedachten van de vrouw niet in de eerste plaats bij de gevolgen van een toestemmingsverklaring zijn. De “problemen” bij erkenning hebben al met al vooral van doen met voorlichting. Bij naamskeuze zijn de gevolgen ervan inzichtelijker, zij het dat ouders zich moeten realiseren dat die in beginsel slechts voor het eerste kind wordt gedaan. Daarvoor is een goede voorlichting van belang (zie ook paragraaf 2.4). Naar het oordeel van de Werkgroep moet binnen een huwelijk bovendien in beginsel kunnen worden uitgegaan van onderling vertrouwen. Als waarborg tegen gefingeerde verklaringen van een van beide ouders is de eis dat de schriftelijke verklaring wordt vergezeld van een kopie van een legitimatiebewijs, naar het oordeel van de Werkgroep dan ook voldoende. Dit geldt temeer als het conform de aanbeveling van de Werkgroep voor de ouders mogelijk wordt om binnen een jaar na de geboorte van het kind (al dan niet na een stevig gesprek) op eenvoudige wijze (gemeenschappelijk verzoek bij de ambtenaar van de burgerlijke stand) de geslachtsnaam te ‘herstellen’ of wanneer zij er niet uitkomen het geschil aan de rechter voor te leggen (zie hiervoor paragraaf 4.7.2).

Aanbeveling De Werkgroep is van oordeel dat schriftelijke naamskeuze ook mogelijk moet zijn bij erkenning en voor de ouder en zijn echtgenoot of geregistreerde partner die niet de ouder is en die gezamenlijk gezag als bedoeld in artikel 1:253sa BW over een kind (zullen) uitoefenen. Bij erkenning bestaat onder het huidige recht de vreemde situatie dat voor de erkenning zelf een schriftelijke toestemming van de moeder voldoende is, terwijl voor de keuze voor de geslachtsnaam een verklaring van de moeder in persoon is vereist waarvoor een bezoek aan het gemeentehuis nodig is.

De gemeenten kunnen een standaardformulier ontwikkelen waarop ouders kunnen aangeven welke geslachtsnaam zij voor hun kind wensen. Dit formulier kan na ondertekening door beide ouders voor de geboorte worden geretourneerd naar de gemeente of door de vader worden meegenomen bij de geboorteaangifte. Het formulier kan worden voorzien van een toelichting waarop wordt aangegeven wat de gevolgen zijn van naamskeuze voor eventuele volgende kinderen. De gemeenten kunnen deze formulieren met toelichting op hun websites beschikbaar stellen. Ook kunnen deze formulieren geplaatst worden op landelijke websites zoals www.justitie.nl en www.postbus51.nl. Een standaardformulier is niet alleen makkelijk voor de burger maar voorkomt bovendien onduidelijke verklaringen van ouders. Het is de Werkgroep bekend dat een wetsvoorstel in voorbereiding is om digitale geboorteaangifte mogelijk te maken. Wordt het doen van digitale geboorteaangifte in de toekomst mogelijk, dan acht de Werkgroep het zeer wel denkbaar dat naamskeuze via een formulier (ook) digitaal kan worden gedaan.

Uitstel moment naamskeuze

Een andere wijze waarop de overheid ouders bij het nemen van hun verantwoordelijkheid tot het doen van naamskeuze kan faciliteren, is het bieden van een langere periode na de geboorteaangifte om gezamenlijk naamskeuze te doen, bijvoorbeeld één maand of enkele maanden na de geboorte. Een dergelijk voorstel is door enkele auteurs alsmede in het amendement-Van der Laan gedaan. In Denemarken en Noorwegen wordt ouders een periode van zes maanden gegund om naamskeuze te doen, in Zweden een periode van drie maanden en in Duitsland een periode van één maand.¹⁴⁶ Dit kan betekenen dat een kind gedurende die periode een voorlopige naam heeft of zelfs geen naam. De Werkgroep acht dit niet nodig gelet op de in paragraaf 4.7.2 voorgestelde mogelijkheid om gedurende een jaar na de geboorte de geslachtsnaam op een eenvoudige wijze te kunnen wijzigen.

Procedure overeenkomstig de voornaam

De Werkgroep heeft ook de volgende mogelijkheid overwogen. Voor de voornaam geldt dat de keuze die de vader (of een andere aangever) bij de geboorteaangifte doet, mede wordt geacht namens de moeder te zijn gedaan. Worden geen of slechts in de ogen van de ambtenaar van de burgerlijke stand ontoelaatbare voornamen opgegeven, dan geeft de ambtenaar het kind ambtshalve een voornaam (artikel 1:4 lid 3 BW).¹⁴⁷ De regeling van de voornaamgeving

¹⁴⁵ Advies NVVB 2006, p. 3.

¹⁴⁶ Quick scan paragraaf 3.1 van de genoemde landen.

¹⁴⁷ Als de ouders het niet eens zijn met de voornamen die door de ambtenaar van de burgerlijke stand ambtshalve zijn gegeven, kunnen zij de rechter verzoeken de voornaam van hun kind te wijzigen (artikel 1:4 lid 4 BW).

zou kunnen worden doorgetrokken naar de geslachtsnaam. Dit zou inhouden dat de keuze voor de geslachtsnaam die een ouder bij de geboorteaangifte doet, mede wordt geacht namens de andere ouder te zijn gedaan. Een gezamenlijke mondelinge of schriftelijke verklaring is niet nodig. Wordt geen geslachtsnaam opgegeven, dan geeft de ambtenaar van de burgerlijke stand het kind ambtshalve de geslachtsnaam die de vangnetnorm aangeeft.

Hierover merkt de Werkgroep het volgende op. Enerzijds kan ervan worden uitgegaan dat binnen een huwelijk sprake is van een onderling vertrouwen. Uiteraard bestaat net als bij het geven van voornamen het risico dat degene die aangifte doet bij een conflict misbruik maakt van de situatie en de door hem gewenste geslachtsnaam aan de ambtenaar van de burgerlijke stand doorgeeft. De Werkgroep acht dat risico beperkt. Als de vader aangifte doet, zal hij doorgaans aanwezig zijn geweest bij de bevalling, dan wel in geval van een onverwacht snelle bevalling aanwezig zijn geweest bij de nazorg etc. Hij weet kennelijk de dag en het tijdstip van de geboorte en het geslacht van het kind; deze gegevens worden in het algemeen bij een geboorteaangifte vermeld. Het lijkt dan onwaarschijnlijk dat de vader bij de aangifte, die hij kennelijk met instemming van de moeder doet, – bijvoorbeeld onder druk van zijn familie – een andere naam opgeeft dan afgesproken. Bovendien wordt het aantal zaken beperkt indien wordt gekozen voor het mogelijk maken van de dubbele geslachtsnaam, eventueel de doorbreking van het beginsel van eenheid van naam en de herstelmogelijkheid bij de ambtenaar van de burgerlijke stand in de periode van 0-1 jaar. Ondertussen maakt het de naamskeuze beduidend gemakkelijker in situaties waarin bijvoorbeeld de moeder vanwege medische redenen niet in staat is om een handtekening te zetten onder een formulier of wanneer de man op het moment van de geboorteaangifte op (zaken) reis is, ook al komt dat in een beperkt aantal gevallen voor.

Anderzijds is op te merken dat met deze procedure overeenkomstig de voornaam de positie van de vrouw niet wordt versterkt. Als de ouders thuis hebben besproken dat de geslachtsnaam van het kind de naam van de moeder (of een dubbele geslachtsnaam) wordt, kan de vader in deze procedure bij de geboorteaangifte gemakkelijk toch alleen zijn eigen naam als geslachtsnaam opgeven. Het is dan de moeder die (uiteindelijk) moet procederen. De positie van de vrouw wordt in deze procedure niet verbeterd. Na ampele overweging meent de Werkgroep dat hoewel deze procedure op zich aantrekkelijk is, terzake niet een positief advies uit te kunnen brengen. Er zijn weliswaar manieren om de

nadelen van de procedure te redresseren¹⁴⁸, maar die maken het naamrecht – dat toch al complex is – dermate ingewikkeld, dat daarvoor niet is gekozen.

4.7.4 Alternatieven voor huidige vangnetnorm gehuwde ouders

Zoals al eerder aangegeven, hebben naar het oordeel van de Werkgroep ouders de verantwoordelijkheid om een naam te kiezen voor hun kind. Ouders moeten daar in onderling overleg uitkomen. De vraag welke geslachtsnaam een kind moet krijgen wanneer (gehuwde) ouders toch geen keuze kunnen maken, is niet eenvoudig te beantwoorden. Dit blijkt alleen al uit de vele aandacht die aan dit onderwerp in de literatuur is besteed. Ook is deze vraag in de loop van de behandeling van het wetsvoorstel dat tot de huidige regeling heeft geleid, verschillend door de regering en het parlement beantwoord. In het oorspronkelijke wetsvoorstel uit 1991 was bepaald dat het kind in alle gevallen bij het ontbreken van een keuze door de ouders de geslachtsnaam van de vader zou krijgen. Geschillen over naamskeuze konden volgens dit voorstel voor de geboorte, erkenning of adoptie aan de rechter worden voorgelegd.¹⁴⁹ In 1993 werd het wetsvoorstel gewijzigd. Voorgesteld werd dat als ouders geen naamskeuze deden, de ambtenaar van de burgerlijke stand de geslachtsnaam van het kind door een loting zou vaststellen.¹⁵⁰ Nog eens twee jaar later werd het wetsvoorstel opnieuw op dit punt gewijzigd. Als de moeder en erkenner ter gelegenheid van de erkenning geen gezamenlijke naamskeuze zouden doen, hield het kind de geslachtsnaam van de moeder. Als met elkaar gehuwde ouders geen naamskeuze bij de geboorte uitbrachten dan kreeg het kind voorlopig de geslachtsnaam van de moeder. Deze naam werd de definitieve geslachtsnaam van het kind als de ouders niet binnen drie maanden alsnog een naamskeuze zouden doen voor de geslachtsnaam van de vader.¹⁵¹ Met dit laatste voorstel ging de meerderheid van de Tweede Kamer uiteindelijk niet akkoord. Een amendement van het voormalige Tweede Kamerlid Soutendijk-Van Appeldoorn werd aangenomen, waardoor in de wet werd opgenomen dat het kind bij het uitblijven van naamskeuze door gehuwde ouders de geslachtsnaam van de vader krijgt.

¹⁴⁸ Wanneer de dubbele naam op alfabetische volgorde de vangnetnorm is, is deze procedure een optie wanneer deze wordt gecombineerd met de mogelijkheid van een ouder om bij de ambtenaar van de burgerlijke stand aan te geven dat men wil terugvallen op de vangnetnorm. Het geven van een reden daarvoor is niet nodig. Zogezegd staken in deze situatie de stemmen en krijgt geen der ouders doorzettingsmacht' om slechts zijn eigen naam aan een kind te geven. Beide ouders zien bij het terugvallen op de vangnetnorm in ieder geval hun naam terug in de geslachtsnaam van hun kind. Waar nodig kan rechterlijke tussenkomst uitkomst bieden.

¹⁴⁹ Kamerstukken II 1991/92, 22408, nr. 1-3.

¹⁵⁰ Kamerstukken II 1992/93, 22408, nr. 6-8.

¹⁵¹ Kamerstukken II 1995/96, 22408, nr. 11-13.

Hierdoor zou de wetgeving het nauwst aansluiten bij de in de maatschappij overwegend gebruikelijke praktijk.¹⁵²

Naar aanleiding van de kritiek op de huidige vangnetnorm voor gehuwde ouders heeft de Werkgroep diverse alternatieven bekeken. Een aantal is reeds eerder in literatuur en politiek overwogen.

1) Loting

Voor de loting als vangnetnorm kan worden aangevoerd dat het recht doet aan het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen. Als ouders zelf niet kunnen of willen kiezen staat van tevoren niet vast wat de uitkomst zal zijn.¹⁵³ Naar het oordeel van de Werkgroep dient echter als norm te gelden dat ouders zelf een keuze maken (al dan niet door zelf te loten). Die taak moet de ambtenaar van de burgerlijke stand niet overnemen. Voor velen zal ook gelden dat over de naam van een kind niet geloot behoort te worden. Dit druist in tegen de menselijke waardigheid van het kind wiens identiteit mede door de naam wordt ingekleurd. Om bovengenoemde redenen verwerpt de Werkgroep dit alternatief.

2) Jongens de naam van de vader en meisjes de naam van de moeder

Als argument voor dit alternatief is in eerdere discussies over de vangnetnorm aangevoerd dat ouders gelijke kansen hebben om hun naam aan hun kinderen door te geven.¹⁵⁴ Het voortleven van de naam van de vader in de mannelijke lijn sluit bovendien nauw aan bij de traditie. Dit alternatief heeft echter tot gevolg dat kinderen op grond van hun geslacht verschillend worden behandeld.¹⁵⁵ Voor deze verschillende behandeling bestaat geen rechtvaardigingsgrond voor het kind maar veeleer voor de ouder/moeder. Om die reden wijst de Werkgroep dit alternatief af.

3) Rechterlijke beslissing

In Duitsland geldt de regeling dat ouders bij het huwelijk een van beide namen als gemeenschappelijke familienaam kunnen kiezen. Deze naam wordt uiteindelijk aan de kinderen doorgegeven. Behouden de ouders hun eigen naam dan kunnen zij via een gemeenschappelijke verklaring ten aanzien van hun eerste kind kiezen tussen de geslachtsnaam van de vader of die van de moeder. Wordt binnen één maand na de geboorte geen keuze gemaakt, dan verleent de rechter op instigatie van de ambtenaar van de burgerlijke stand ambtshalve aan een van de ouders het recht om te bepalen welke geslachtsnaam het kind krijgt, het zogeheten Bestimmungsrecht. Maakt de ouder geen gebruik van dit recht dan krijgt het kind de

geslachtsnaam van die ouder.¹⁵⁶ In dit systeem geeft de wet dus niet aan welke geslachtsnaam het kind krijgt wanneer naamskeuze uitblijft. Dat is ook het geval in Engeland.¹⁵⁷ Het voordeel van een alternatief van deze aard is dat het seksneutraal is. Dit betekent uiteraard wel een lastenverzwaring voor de rechterlijke macht. In feite gaat het hier om een uitstel van naamskeuze gedurende een onzekere termijn alleen al omdat niet op voorhand duidelijk is op welke termijn de rechter de zaak zal behandelen. De Werkgroep acht dit niet wenselijk. Ook dit alternatief heeft dus niet de voorkeur van de Werkgroep.

4) Geslachtsnaam van de moeder

In een aantal landen, zoals Denemarken, Noorwegen en Zweden, krijgen kinderen bij het uitblijven van naamskeuze de geslachtsnaam van de moeder.¹⁵⁸ In Nederland geldt deze vangnetnorm reeds voor ongehuwde ouders (artikel 1:5 lid 2 BW). In de discussies die in de afgelopen decennia over de vangnetnorm zijn gevoerd, is als argument voor de geslachtsnaam van de moeder genoemd de regel 'mater semper certa est', het moederschap staat altijd vast, terwijl de identiteit van de verwekker niet altijd achterhaald kan worden. Daarnaast is aangevoerd dat met de geslachtsnaam van de moeder de eigensoortige band tussen moeder en kind wordt erkend en het uiterlijk waarneembare verschil tussen kinderen geboren staande het huwelijk en buiten het huwelijk wordt verkleind.¹⁵⁹ Van de keuze voor de geslachtsnaam van de moeder als vangnetnorm voor gehuwde ouders kan mogelijk een emanciperende werking uitgaan. Ook is voor de geslachtsnaam van de moeder aangevoerd dat het in de meeste gevallen de moeder is die tijdens het huwelijk en na de echtscheiding voor de kinderen zorgt. Door de geslachtsnaam van de moeder als vangnetnorm te kiezen zouden bijgevolg procedures tot geslachtsnaamswijziging na echtscheiding kunnen worden voorkomen. De Werkgroep vindt dit argument niet overtuigend nu in de huidige samenleving van man en vrouw wordt verwacht dat zij samen arbeid en zorgtaken uitoefenen en dat zij ook na scheiding beiden een rol in de opvoeding en verzorging van de kinderen blijven vervullen (gelijkwaardig ouderschap).¹⁶⁰ Als nadeel van de geslachtsnaam van de moeder als vangnetnorm voor gehuwde ouders kan genoemd worden dat dit niet aansluit bij de keuzes van de Nederlandse

¹⁵² Kamerstukken II 1995/96, 22408, nr. 16.

¹⁵³ Wortmann 1997, p. 510.

¹⁵⁴ De Groot (II) 1980, p. 90.

¹⁵⁵ Zie ook Lenters 2000, p. 25.

¹⁵⁶ Quick scan paragraaf 3.3.1 en 3.4.

¹⁵⁷ Quick scan paragraaf 4.4.

¹⁵⁸ Quick scan paragraaf 4 van de genoemde landen.

¹⁵⁹ De Groot 1975, p. 1026; Zuidwijk 1992, p. 251; Loeb 1996, p. 110-111. Soortgelijke argumenten zijn genoemd in het kader van de behandeling van het wetsvoorstel tot herziening van het naamrecht door de Raad van State (Kamerstukken II 1991/92, 22408, B, p. 2) en de Tweede Kamer (Kamerstukken II 1991/92, 22408, nr. 5, p. 8-11).

¹⁶⁰ Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding (Kamerstukken 30145).

bevolking volgens de huidige praktijk.¹⁶¹ Het betekent dat meer ouders expliciet naamskeuze moeten doen. Een belangrijk bezwaar hiertegen is verder dat het ongelijkheid handhaaft, ditmaal ten nadele van de vader. Wordt op grond van gelijke behandeling van mannen en vrouwen gekozen voor een alternatieve oplossing, dan zou deze bij voorkeur geen machtspositie moeten toekennen aan de andere partij, in casu de moeder. Na ampele overwegingen meent de Werkgroep dan ook dit alternatief te moeten afwijzen.

5) Dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde

Zoals uit paragraaf 4.4.4 blijkt, is dit alternatief in het amendement-Van der Laan voorgesteld. Het is een seksenetrale oplossing. Het komt tegemoet aan de gelijke behandeling van mannen en vrouwen zonder dat daaraan de bezwaren zoals aangevoerd tegen de andere genoemde seksenetrale alternatieven kleven. Dit alternatief zal hierna nader worden uitgewerkt.

4.7.5 Handhaven geslachtsnaam vader als vangnetnorm of dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde?

Twee opties Na de alternatieve oplossingen bekeken te hebben, is de Werkgroep van oordeel dat twee opties overblijven ten aanzien van de vangnetnorm voor gehuwde ouders, te weten:

- het handhaven van de geslachtsnaam van de vader als vangnetnorm met versterking van de positie van de gehuwde moeder bij naamskeuze;
- de dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde als vangnetnorm met het zo veel mogelijk verminderen van de administratieve lasten die daaruit voortvloeien.

4.7.5.1 Handhaven geslachtsnaam vader als vangnetnorm

Het voordeel van het handhaven van de geslachtsnaam van de vader als vangnetnorm voor gehuwde ouders is dat dit wettelijke voorkeursysteem zo veel mogelijk aansluit bij de keuzes van de Nederlandse burger volgens de huidige praktijk. In ongeveer 95% van de gevallen krijgt een kind momenteel de naam van de vader.¹⁶² Niet iedereen is geïnteresseerd in een discussie over het naamrecht en het gelijkheidsbeginsel. Het huidige systeem is makkelijk voor ouders en geeft relatief weinig administratieve lasten. Zij hoeven in het overgrote deel van de gevallen immers geen expliciete keuze te maken.

Wordt ervoor gekozen de geslachtsnaam van de vader als vangnetnorm te handhaven, dan is de Werkgroep van oordeel dat de positie van de gehuwde moeder

bij naamskeuze wel moet worden versterkt. Dit kan geschieden door de volgende maatregelen:

- het mogelijk maken van de dubbele geslachtsnaam (paragraaf 4.6);
- het eventueel mogelijk maken van naamskeuze per kind (paragraaf 4.5);
- het éénmaal op eenvoudige wijze de geslachtsnaam kunnen wijzigen bij de burgerlijke stand, gedurende het eerste jaar van het kind, alsmede de mogelijkheid om gedurende het eerste levensjaar van het kind de naamskeuze aan de rechter voor te leggen (paragraaf 4.7.2);
- schriftelijke naamskeuze mogelijk maken (paragraaf 4.7.3).

Hoewel de bovengenoemde maatregelen de positie van de gehuwde vrouw versterken, betekent het handhaven van de huidige vangnetnorm voor gehuwde moeders wel een blijvende ongelijke behandeling en achterstand. Daar staat tegenover dat ongehuwde moeders op hun beurt een voorsprong hebben omdat hun geslachtsnaam aan het kind wordt doorgegeven wanneer ongehuwde ouders het onderling niet eens worden of geen keuze maken (artikel 1:5 lid 2 BW). Gezien het percentage kinderen dat binnen en buiten huwelijk wordt geboren (in 2007 60% resp. 40%)¹⁶³, kan gesproken worden van een zeker evenwicht.

4.7.5.2 Dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde als vangnetnorm

Het kiezen van de dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde als vangnetnorm voor gehuwde ouders betekent gelijkberechtiging van man en vrouw. De keuze bevoordeelt niet een van de ouders op grond van geslacht.

Als bezwaar tegen de dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde als vangnetnorm is bij de behandeling van het amendement-Van der Laan aangevoerd dat deze vangnetnorm weliswaar seksenutraal maar niet neutraal is. Een van de ouders blijft immers een voordeel houden, te weten de ouder wiens geslachtsnaam op grond van de plaats in het alfabet voorop komt te staan.¹⁶⁴ Verder is naar voren gebracht dat geslachtsnamen die beginnen met een letter aan het einde van het alfabet op (lange) termijn kunnen uitsterven.¹⁶⁵ De Werkgroep ziet dit punt en merkt op dat de kans dat geslachtsnamen die beginnen met een letter aan het einde van het alfabet uitsterven, afhangt van de verdeling van de geslachtsnamen in Nederland over het alfabet en het percentage waarin geschillen over de geslachtsnaam zich voordoen. Deze kans kan desgewenst

¹⁶¹ Voor nadere uitleg zie paragraaf 4.7.5.1.

¹⁶² Klijn & Beijers 2002, p. 69. Ervaringscijfer van de NVVB is dat ongeveer 96% van de ouders 'kiest' voor de naam van de vader; Advies NVVB 2006, p. 3.

¹⁶³ In 2007 zijn in totaal 1 813 336 kinderen geboren, waarvan 71 559 uit een niet-gehuwde moeder <www.cbs.nl -> StatLine databank -> thema -> bevolking>.

¹⁶⁴ Kamerstukken II 2005/06, 29353, nr. 20, p. 3.

¹⁶⁵ Kamerstukken II 2005/06, 29353, nr. 20, p. 3.

berekend worden. De beschikbare tijd liet het de Werkgroep echter niet toe om een dergelijke berekening te laten uitvoeren.

Als voornaamste argument tegen de dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde als vangnetnorm is aangevoerd dat deze wettelijke voorziening niet aansluit bij de keuze van de Nederlandse bevolking volgens de huidige praktijk. Ouders die een dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde niet wensen, moeten expliciet naamskeuze doen. Dit betreft naar verwachting het merendeel van de ouders. De vangnetnorm leidt zodoende tot extra administratieve lasten voor de burger en de overheid.¹⁶⁶ Dit zal wellicht ook als zodanig door de burger worden ervaren omdat ouders grotendeels traditioneel de voorkeur geven aan de naam van de vader. Het idee van een dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde als vangnetnorm sluit niet aan bij de beleving van de Nederlandse bevolking. De Nederlandse samenleving is op dit moment nog niet goed bekend met een naamrecht waarin kinderen de geslachtsnaam van beide ouders kunnen dragen. Aan deze nieuwe mogelijkheid zal de Nederlandse bevolking moeten wennen.

Tegen het bovenstaande kan volgens de Werkgroep worden ingebracht dat het risico dat de regeling tot extra administratieve lasten voor de burger leidt, beperkt is (zie hierna paragraaf 4.7.5.3). Bovendien kan ook worden aangevoerd dat waar het beginsel van gelijke behandeling in het geding is, een beperkt risico op toename van administratieve lasten niet snel zal opwegen tegen het belang dat gehecht moet worden aan gelijke behandeling. Om te voorkomen dat ouders onverwacht worden geconfronteerd met het gegeven dat hun kind wanneer zij geen naamskeuze doen een dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde krijgt, is uiteraard een goede voorlichting van groot belang. Zie paragraaf 2.4. In dit verband is overigens ook te wijzen op de aanbeveling van de Werkgroep om gedurende een jaar na de geboorte van het kind, diens naam eenvoudig te kunnen wijzigen (paragraaf 4.7.2). Tot slot merkt de Werkgroep op dat niet ondenkbaar is dat de dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde als vangnetnorm (initieel) op bedenkingen zal stuiten in de samenleving, gezien de populariteit van de naam van de vader en de relatieve onbekendheid met een naamrecht waarin kinderen de naam van beide ouders dragen. De Werkgroep wijst er evenwel op dat de voorgestelde vangnetnorm geen afbreuk doet aan de vrijheid om de naam van de vader te kiezen. De vangnetnorm ziet immers slechts op de (uitzonderlijke) situatie waarin geen keuze gemaakt wordt. Daarnaast draagt de dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde als vangnetnorm bij aan de gelijke behandeling van geslachten. Dit gegeven acht de Werkgroep van een zodanig belang, dat

aan dergelijke bedenkingen vanuit de samenleving niet een doorslaggevende betekenis moet worden toegekend.

4.7.5.3 Administratieve lasten

Bij de discussie over de vangnetnorm voor gehuwde ouders zijn de administratieve lasten¹⁶⁷ van belang. In de huidige situatie kan voor de geboorteaangifte en naamskeuze nog geen gebruik worden gemaakt van internet. De vader moet geboorteaangifte in persoon doen. Dat kost in termen van administratieve lasten ongeveer anderhalf uur tijd. Wanneer gehuwde ouders hun kind de geslachtsnaam van de moeder willen geven, kunnen zij tijdens de zwangerschap al een akte van naamskeuze laten opmaken door de ambtenaar van de burgerlijke stand. Daarvoor is nodig dat beide (aanstaande) ouders naar het gemeentehuis komen. Dat kost hen beiden ongeveer anderhalf uur tijd, dus in totaal drie uur. De naamskeuze kan ook bij de geboorteaangifte geschieden. Ook dan is naar huidig recht echter nodig dat de beide ouders in persoon verschijnen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand (tweemaal anderhalf uur tijd). Is tijdens de zwangerschap geen naamskeuze gedaan en is het voor de moeder fysiek niet mogelijk om naar het gemeentehuis te komen, dan kan de vader de moeder vertegenwoordigen. Daarvoor is echter wel een notariële volmacht nodig (artikel 1:18a lid 3 BW). In de regel zal dit betekenen dat de notaris bij de moeder langs moet komen (thuis of in het ziekenhuis). Het kost de moeder naar schatting ongeveer een half uur tijd. De notariskosten zullen al snel zo'n € 250,- bedragen.

Internet is echter de toekomst. In de visie Betere Dienstverlening Overheid stelt de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties: "De overheidsdienst moet toegankelijk zijn. Dienstverlening via internet stelt burgers in staat om 24 uur per dag, 7 dagen per week zaken met de overheid te regelen. Ik wil dan ook komen tot een 'recht op elektronische communicatie' voor mensen die via internet met de overheid willen communiceren. Toegankelijke dienstverlening betekent echter ook dat de overheid aandacht moet hebben voor de vaardigheden en eventuele beperkingen van mensen: zij die niet met internet overweg kunnen, moeten nu én in de toekomst ook via andere communicatiekanalen (post, balie, telefoon) de overheid kunnen bereiken. Dit noem ik de 'meerkanaals-

¹⁶⁷ De definitie van "Administratieve Lasten Burger" zoals gebruikt in het Administratieve lastenprogramma van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, luidt: de kosten voor de burger om te voldoen aan informatieverplichtingen die voortvloeien uit regelgeving van de overheid. Het gaat hierbij zowel om het nakomen van verplichtingen als het uitoefenen van rechten. Deze kosten hebben betrekking op de door de burger bestede tijd (uitgedrukt in uren) en gemaakte (out-of-pocket) kosten (uitgedrukt in euro's).

¹⁶⁶ Zie De Boer 2006, p. 284; Advies NVVB 2006, p. 3.

aanpak’.”¹⁶⁸ In dit verband zij opgemerkt dat het percentage van de bevolking in de leeftijdscategorie van 20 tot 45 jaar dat internet gebruikt, hoog is. In 2005 maakte 89% van deze leeftijdscategorie gebruik van internet; in 2008 was dat percentage gestegen tot 96%¹⁶⁹ en een verdere stijging is naar het oordeel van de Werkgroep te verwachten.

Het doen van naamskeuze door middel van een formulier is eerder genoemd als mogelijkheid om de naamskeuze te vergemakkelijken. Dit formulier moet dan door beide ouders worden ondertekend en kan door de vader ter gelegenheid van de geboorteaangifte worden overgelegd aan de ambtenaar van de burgerlijke stand. Het downloaden van een formulier kost ongeveer tien minuten. Het invullen ervan kost ongeveer een kwartier. Dit betekent dat het de (beide) ouders totaal grofweg een uur minder tijd kost (eenmaal anderhalf uur (aangifte), eenmaal een half uur (naamskeuze)).

Een actuele ontwikkeling die met het voorgaande samenhangt, is dat onder meer op het terrein van de wetgeving vernieuwingen op komst zijn die inhouden dat akten van de burgerlijke stand voortaan in elektronische vorm worden opgemaakt en opgeslagen en dat de burger de mogelijkheid krijgt om elektronisch geboorteaangifte te doen. Als ouders tegelijk met de geboorteaangifte digitaal naamskeuze doen, moet daarvoor in totaal iets meer dan een half uur tijd worden gerekend.

Concluderend merkt de Werkgroep op dat het argument van de administratieve lasten bij de keuze voor de vangnetnorm steeds minder overtuigend zal zijn. Een overzicht van de tijd en de kosten die gemoeid zijn met het doen van geboorteaangifte resp. naamskeuze in persoon, het schriftelijk doen van naamskeuze en het digitaal doen van geboorteaangifte en naamskeuze is als bijlage achter dit hoofdstuk gevoegd.

4.7.5.4 Afweging

De Werkgroep heeft uitvoerig gediscussieerd over de zojuist besproken opties onder meer in het licht van de uitgangspunten genoemd in hoofdstuk 2. Dit heeft echter niet geleid tot een eensluidend oordeel. De verhouding tussen de mate waarin het gelijkheidsbeginsel wordt aangetast en het doel dat met de aantasting wordt gediend, wordt verschillend beoordeeld.

4.7.6 Vangnetnorm ongehuwde ouders, adoptieouders en duomoeders

Indien bij ongehuwde ouders naamskeuze uitblijft, krijgt het kind volgens de huidige regeling de geslachtsnaam van de moeder (artikel 1:5 lid 2 BW). Hoewel de kritiek zich in de afgelopen jaren met name heeft gericht op de vangnetnorm voor gehuwde ouders, kunnen ook bij deze regeling vanuit het oogpunt van gelijke behandeling van man en vrouw vraagtekens worden gezet nu deze in feite een vetorecht voor de moeder inhoudt. De Werkgroep acht deze vangnetnorm gerechtvaardigd bij postnatale erkenning en gerechtelijke vaststelling van het vaderschap. Het kind heeft namelijk in deze situaties op het moment dat familierechtelijke betrekkingen met de vader ontstaan al de geslachtsnaam van de moeder. Ook acht zij deze vangnetnorm gerechtvaardigd bij prenatale erkenning tegen de wil van de moeder. Het toekennen aan het kind van een geslachtsnaam tegen de wil van de moeder in gaat in de ogen van de Werkgroep in deze situaties te ver en zou een achteruitgang van de positie van de moeder betekenen.

Aanbeveling In het geval dat als vangnetnorm voor gehuwde ouders een dubbele geslachtsnaam in alfabetische volgorde wordt gekozen, beveelt de Werkgroep aan om bij erkenning voorafgaande aan de geboorte of binnen drie dagen na de geboorte met toestemming van de moeder, daarbij aan te sluiten. De Werkgroep ziet in deze gevallen geen reden om daarvan af te wijken en niet te kiezen voor een seksneutrale oplossing. Dit geldt ook voor de regeling van de verkrijging van de geslachtsnaam van adoptiekinderen (artikel 1:5 lid 3 BW).

In het geval de moeder en haar vrouwelijke of mannelijke partner die het gezag als bedoeld in artikel 1:253sa BW uitoefenen, geen overeenstemming kunnen bereiken over de naamskeuze, dan is vanzelfsprekend de naam van de moeder de vangnetnorm, omdat in deze situatie geen sprake is van twee juridische ouders.

¹⁶⁸ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 30 mei 2008, Kamerstukken II 2007/08, 29362, nr. 137.

¹⁶⁹ <www.cbs.nl -> StatLine databank -> thema -> vrije tijd en cultuur -> tijdsbesteding en vrije tijd>.

4.8 Postume erkenning en naamskeuze

Een laatste probleem waaraan de Werkgroep in dit hoofdstuk aandacht besteedt, betreft de naamskeuze voor een kind dat levenloos ter wereld komt en waarvan de ouders niet zijn gehuwd en dat niet voor de geboorte is erkend. Het kind heeft in een dergelijke situatie geen juridische vader en kan dan niet de naam van de ‘vader’ krijgen. In verband met artikel 1:2 BW is postume erkenning niet mogelijk, omdat het kind dat levenloos ter wereld komt, geacht wordt nooit te hebben bestaan. Het kind heeft in een dergelijke situatie steeds de naam van de moeder.¹⁷⁰ In de literatuur wordt gezegd dat dit wrang en onbegrijpelijk is voor ouders die hun kind zojuist hebben verloren en hun kind graag de naam van de vader hadden willen geven.¹⁷¹ De Werkgroep is het daarmee eens.

Aanbeveling Zij beveelt aan om zowel postume erkenning als naamskeuze in een dergelijke situatie mogelijk te maken. In geval van ‘253sa BW-situaties’ waarin sprake is van een moeder en een duomoeder ofwel een kind geboren staande een geregistreerd partnerschap terwijl de man het kind niet erkent, meent de Werkgroep dat door de partners ook naamskeuze kan worden gedaan wanneer een kind levenloos ter wereld komt.

¹⁷⁰ Op de akte ex artikel 1:19i BW staat slechts de naam van de moeder. Soms wordt toegestaan dat ook de biologische vader wordt genoemd.

¹⁷¹ Kok 2008, p. 81.

Overzicht

Administratieve lasten ¹⁷²		Kosten
Aangifte geboorte kind (huidige situatie)		
1. Gemeentehuis bezoeken	60/60	€ 1,28 ¹⁷³
2. Bewijsstuk overleggen	20/60	
3. Archiveren van verworven documenten	5/60	
	85 min.	
Naamskeuze (huidige situatie)		
A. Beide ouders gaan tijdens zwangerschap naar gemeentehuis om akte van naamskeuze op te laten maken		
1. Gemeentehuis bezoeken	60/60	€ 2, 56
2. Bewijsstuk overleggen	20/60	
3. Archiveren van verworven document	5/60	
	85 min.	
B. Vader gaat naar gemeentehuis met notariële volmacht moeder		
1. Notariële volmacht	30/60	€ 250,-
2. Gemeentehuis bezoeken	60/60	€ 1,28
3. Bewijsstuk overleggen	20/60	
4. Archiveren van verworven document	5/60	
	115 min.	
Als schriftelijke naamskeuze		
1. Aanvragen formulier		
a. digitaal aanvragen formulier	10/60	
b. telefonisch aanvragen formulier	15/60	
c. via de post aanvragen formulier	15/60	
d. persoonlijk ophalen formulier	50/60	
2. Invullen/verzamelen gegevens		
a. NAW-gegevens beide ouders en datum invullen, handtekening (2x)	2 x 3/60	
b. BSN-nummer beide ouders invullen	2 x 2/60	
c. voor- en achternaam en geslacht kind invullen	3/60	
3. Archiveren van verworven document	5/60	
	28-68 min.	
Als aangifte geboorte kind (digitaal) inclusief naamskeuze		
1. Digitaal aanvragen formulier	10/60	
2. DigID opzoeken	5/60	
3. Invullen elektronisch formulier (incl. naamskeuze)	18/60	
4. Archiveren van verworven document	5/60	
	38 min.	

¹⁷² Gebaseerd op "Standaardhandelingen V2.0", zoals gebruikt in het Administratieve lastenprogramma van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

¹⁷³ Reiskosten (strippenkaart).